

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN
A.L. Th. de Bruijne/
G.J. van Middelkoop
Werken vanuit de kern

MEDITATIEF
J.R. Douma
Zoek mijn aangezicht

WANDELEN
MET GOD
J. Luiten
De kloof en je geloof

ACHTERGRONDEN
P. Houtman
Geen plaats in de Herberg

KERKGESCHIEDENIS
H. Veldman
Kelzer Karel V en de
kerkhervorming (5)

UIT ALLE VOLKEN
W.M. Bakker
Wereldreis in eigen land
Geen taxi

LIED VAN DE WEEK
A. de Heer-de Jong
Lied 6

en verder...
Persberichten
Meegelezen
Kerknieuws

865

WERKEN VANUIT DE KERN

Interview met dr K. Velling

869

870

872

876

881

884

We voerden gesprekken met vijf eerdere eindredacteuren. Het derde interview hielden we met dr K. Velling. Hij werd geboren in 1948, studeerde wiskunde en promoveerde in de filosofie. Hij was adjunctdirecteur van de Gereformeerde Sociale Academie en hoogleraar filosofie aan de Theologische Hogeschool te Kampen. Vandaag kennen we hem als rector van het Greijdanuscollege in Zwolle en als lid van de Eerste Kamer van het GPV. Hij was zo'n tien jaar betrokken bij de redactie van De Reformatie. Van 1983 tot 1987 fungeerde hij als eindredacteur. De start was niet eenvoudig,

Impasse

In het begin van de jaren tachtig was een hardnekkige impasse ontstaan binnen de redactie. De verschillende redacteuren konden zich niet vinden in wat hun collega's **schreven**. Er kwamen dan **ook** brieven, soms van een aantal **predikanten**. Het gebeurde dan wel dat de redactie niet bij machte was daar een eenduidig antwoord op te geven. Men kwam daar eigenlijk niet goed

uit. Toen is het idee ontstaan om een **commissie** te vragen om te adviseren over hoe het zou moeten. Hoe zou de impasse doorbroken kunnen worden? En wat zou de rol van De Reformatie kunnen zijn in de **lastige** controverses die in die tijd **ook** in de kerken speelden. Voor die commissie zijn toen gevraagd *ds Arnold*, *ds Smelik* en **ik**. We zaten daar niet als vertegenwoordigers van 'partijen', **al** had ieder natuurlijk wel zijn eigen

ideeën. We hebben toen met alle redacteurs afzonderlijk gesproken. Dat waren heel open en plezierige gesprekken. Maar ze bevestigden wel, dat het op bepaalde punten lastig was om elkaar te vinden. En dat zat vast op de kerk, het adres van de kerk: kun je zeggen dat er op één plaats twee ware kerken zijn? En verder dingen die daarmee verbonden waren, bijvoorbeeld samenwerking in de politiek. Maar het plezierige was wel dat niemand erop uit **was** anderen uit te sluiten.

Beleidsnotitie

Vervolgens hebben we een soort beleidsnotitie gemaakt over de taak die De Reformatie zou kun-

nen vervullen in die tijd. Enerzijds ging die notitie over de inhoud, anderzijds deed die ook voorstellen voor de vorm en de organisatie.

Wat de inhoud betreft hebben we niet bepleit een grotere eenduidigheid in de koers, zodat bepaalde meningen niet meer aan bod konden komen. We hebben toen en ook later vaak als ambitie geformuleerd, dat het toch mogelijk moet zijn om - vanuit een gezamenlijke overtuiging die vanuit de Schrift en de confessie verantwoord wordt en waarop iedereen zich ook wil laten aanspreken - het gesprek ook over controversiële zaken te voeren. En de ambitie **was** dan om daarin de **verdieping** wat te zoeken. Als je voor een tweesprong staat, kun je misschien niet zeggen: nu gaan we met zijn allen die kant op, maar je kunt misschien wel pogen eens even de omgeving te verkennen en te pogen de gedachten wat te verhelderen over en weer. Het idee was toen ook om in voorkomende gevallen ook zelf de discussie eens te zoeken en te organiseren. Dat is niet zo vaak gebeurd, maar een keer heb ik zelf met Kamphuis een publieke briefwisseling gehad. Verder wilden we De Reformatie ook breder laten zijn dan een theologisch blad. Het moest *het* brede *gereformeerde* leven ontwikkelen. We wilden ook aandacht geven aan culturele aangelegenheden, ethische kwesties en onderwijs.

Andere structuur

Wat de *organisatie* betreft, vonden we dat we niet langer moesten werken met **één** eindredacteur die in zijn eentje de zaken (vooral technisch) moest regelen. De laatste jaren schreven een paar redacteurs om beurten in de rubriek Kerkelijk Leven, maar er was geen onderling overleg over wat werd geschreven.

Het was alleen zaak van eigen verantwoordelijkheid. Ons idee was dat we een structuur moesten vinden waarin wel enig overleg was **vóór** publicatie. Dan kon je met elkaar even overwegen of het erg kwetsbaar is zoals het is geformuleerd. Of het misschien verstandig is iets nu niet te plaatsen, maar het nog eens in een andere context terug te laten komen, mogelijk met een andere visie daarbij, of zoiets. Zo is de structuur van een kernredactie bedacht, die wekelijks telefonisch ging vergaderen over de kopij. Zo konden verschillende stemmen redactioneel in een bepaald kader komen.

Ds Arnold wilde om persoonlijke redenen niet meedoen in de kernredactie. Naast Smelik en mij is toen *W.G. de Vries* toegetreden. We hebben toen **de** routine ingesteld van een assistent die een *postbus* beheerde en er voor zorgde dat iedereen de stukken kreeg voor de telefonische vergadering.

Grotere terughoudendheid

We hebben vervolgens weinig inhoudelijke problemen gehad. Het zou best kunnen, dat het in feite een bepaalde interimperiode is geworden, waarin de heikle items minder aan de orde kwamen en ook niet meer werden bediscussieerd. De dingen waren ook wel gezegd eigenlijk. Wij hadden het idee: laat wat geschreven wordt, meer zijn dan een herhaling, laat het inhoudelijk iets toevoegen. Zelf zag ik mijn rol niet zozeer in de bevordering van een bepaalde gedachteontwikkeling of zo. Ik heb mijn taak vooral als een *procedure* gezien. en daarvoor was ik, denk ik, ook uitgenodigd. Ik had natuurlijk wel mijn opvattingen. Ik heb ook mijn aandeel wel geleverd aan Kerkelijk Leven in die tijd. Maar dan zocht ik niet

KERNREDACTIE.

DRS. G. J. VAN MIDDELKOOP,
DRS. AC. Th. DE BRUIJNE.

OVERIGE REDACTIELEDEN.

DR. E.A. DE BOER, DRS. B. BOS,
DRS. I.D. HAARSMA, DRS. P. HOUTMAN,
PROF. DR. B. KAMPHUIS,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES.

MEDEWERKERS

J.J.D. BAAS, J.M. DE JONG,
DRS. A. S. VAN DER CUGT,
DR. J. SMELIK, DRS. H. VELQMAN

REDACTIE-ASSISTENT:

H. PRINS, Dr. Damstraat 174, 8262 Gd Kampen.
Tel. (038) 3310886

Alle **stukken bestemd** voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

UITGEVER.

Print Media bv, Bedum. Technische Realisatie: Scholma Druk bv, Bedum.

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7, 9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636. Fax 050 - 3012732
(o v v Reformatie).
E-mail reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank 66 30 92.620

ABONNEMENT

f 92,50 per jaar. Studenten f 77,- per jaar
(binnenland), f 179,- per jaar (buitenland,
zeepost). Opzegging dient **1 maand** voor
het verstrijken van het lopende jaar te
geschieden.

Losse nummers f 2,50 (incl. Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946

ADVERTENTIES:

Prijs f 0,95 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

deze onderwerpen, maar heel andersoortige.

Maar iedereen was veel meer terughoudend. Binnen de redactie hadden we niet veel problemen. Er was wel discussie over de *Groot Nieuws Bijbel* en over de weergave van de *Catechismus* in *gewoon* Nederlands.

Mijn eigen inhoudelijke bijdragen bestonden vooral in een poging om te laten zien dat ontwikkeling van gereformeerd leven veel breder is. **Dat** het een heel ongewenste beperking is van thematiek om vooral te praten over de kerk en de relatie tot andere kerken en samenwerkingskwesties en zo.

Dat was in die tijd in de kerken wel heel dominant.

Minder boeiend?

Voor een deel van de lezers was De Reformatie toen niet meer zo interessant. En dat was ook wel begrijpelijk. Er **was** niet zo **gauw** meer iets waar je het als strijdvaardig, polemisch ingestelde gereformeerde van harte mee eens was, zo van: dat heeft hij weer eens goed gezegd. En je ergerde je ook niet meer zo vaak, als je het er niet mee eens was. Sommigen vonden het blad daarom niet meer zo relevant. Regelmatig werd er herinnerd aan de roemruchte geschiedenis waarin men geen blad voor de mond nam. Ook binnen de redactie is dat regelmatig punt van gesprek geweest. Er waren er die er niets meer aan vonden en dat je weinig meer kon opbouwen. Volgens hen zou je eigenlijk moeten ingaan op wat elders gebeurt en polemiseren. Het **was** niet meer een blad met één gezicht en met een strijdbare instelling. Tegen deze achtergrond zijn *Reformatie* en *Nader Bekeken* gekomen. Wat in de jaren tachtig eerst pacificerend werkte, leidde dus vervolgens tot een zekere polarisatie.

Die *pacificatie*, het **gezamenlijk** pogen om diepgang te vinden en daardoor de verschillen een beetje in proportie te zien en niet te overdrijven, heeft binnen de kring van De Reformatie wel gewerkt. En misschien ook een vrij brede middenstroom in de kerken aangesproken. Maar uiteindelijk heeft ze toch niet een aantal groeperingen ervan weerhouden wat radicaler en eenduidiger naar buiten te treden.

En ik moet zeggen dat ook de mensen die sympathiseerden met de koers, niet altijd laaiend enthousiast waren over de inhoud van het blad. Trouwens, dat **was** ik ook niet. Zeker in de eerste tijd waren we erg afhankelijk van wat zich aandienende. Soms moest je **zelf** op het laatste moment een artikel schrijven.

We hebben in de loop van de Jaren zo'n twintig *themanummers* gemaakt. Soms waren herdenkingen de aanleiding daarvoor, bijvoorbeeld over Luther, Zwingli, de Afscheiding en de Doleantie. De Theologische Hogeschool en ook het fenomeen 'schooltag' zijn onderwerp van themanummers geweest. En verder liepen de thema's uiteen van de Bijbel, het gereformeerd kerkboek en de liturgie tot het gezin, de jeugd en de gezondheidszorg. Interessante nummers waren ook die over Israël en over de **Nederlands Gereformeerde Kerken** (in 1987) met ook een bijdrage van een 'buiten-verbander'.

Al gauw werd de rubriek **Kort gehouden** een vast onderdeel in De Reformatie. Smelik, De Vries en ik vulden deze **column**, uiteraard elk op heel eigen wijze. Nu ik ze nog eens teruglees, bevatten veel van mijn stukjes een commentaar bij actualiteiten met een religieuze of levensbeschouwelijke achtergrond, soms dichtbij in en rondom de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken. vaker in de bredere Nederlandse samenleving. De onderwerpen varieer-

den van een kritische noot bij de praktijk van onze synodes (waar aan structureel eigenlijk alleen dominees en gepensioneerden kunnen deelnemen) tot een herdenking van Multatuli (die waarschuwt dat iets zo groot kan zijn, dat je het niet meer kunt **waarnemen**, maar die zelf God als waandenkbeeld van mensen bestempelt).

Omslag in de kerkelijke cultuur?

Achteraf gezien waren de jaren tachtig een periode in de cultuur waarin een omslag kwam in de richting van een pluralisme en een heel badinerend doen over sterke principes. Wij waren er toen niet op uit om die pluraliteit te bevorderen, integendeel. Wel **wilden** we pogen om **gezamenlijkheid** te ontwikkelen, een gezamenlijkheid niet op de omstreken, heikele punten, maar dieper, inhoudelijker, meer op de centrale zaken teruggaand. En dat vanuit de overtuiging die ik nu nog heb, dat wij het risico lopen ons te concentreren op redelijk internkerkelijke kwesties en daardoor wat onze plaats in de wereld betreft de strijd gaan verliezen.

Naar mijn persoonlijke opvatting betekent **gereformeerd zijn**: de confessie liefhebben en dan in verbinding daarmee in een levend vertrouwen op de **HERE** God kijken wat er allemaal in de wereld gaande is. Wat je daarvan denken moet en hoe je daar met je kinderen over praat. Ik heb wel eens het idee dat wij in het verleden dingen zo aan elkaar hebben verbonden als één blok waarheden, dat als er ergens iets aan het schuiven raakt in dat blok, de hele zaak op drift raakt. Dat vind ik griezelig.

Als je ziet hoeveel mensen er **lakoniek** doen over gereformeerd onderwijs en er niet zoveel meer voor over hebben,

dan denk ik dat **dat** te maken heeft met de idee, dat we de zaken vroeger toch wel eens wat erg scherp geslepen hebben. En dat kan nou wel eens een beetje minder: niet te gek en niet te moeilijk doen! En het lijkt erop, als je nu niet meer precies weet hoe het nu zit met twee kerken in **één** plaats, of die allebei ware kerken kunnen zijn, dat je dan ook niet meer precies weet of je nog wel waarde moet hechten aan de **binding** aan de *confessie* en wat je daar nou precies in het onderwijs mee moet.

Meer denken vanuit de kern

Ons streven naar pacificatie en ons zoeken naar **gezamenlijkheid** had toch ook met de inhoudelijke overtuiging te maken, dat het belangrijk is te zoeken naar ontwikkeling van het gereformeerde leven *veel meer vanuit de kern gedacht*. Op een gegeven moment merk je, dat je aan je kinderen niet meer kunt uitleggen, dat de dingen, waarvan jij vindt dat het daar aldoor over moet gaan, interessant zijn. Je kinderen komen dan zelf met vragen over inhoudelijk heel elementaire, basale punten. Punten waarvan je beseft, dat die ook zo omstreden kunnen zijn in je eigen beleving en in de omgang met je opgroeiende kinderen en zo. En dan merk je, dat je zelf daarover te weinig nadenkt. En dat je op een gesprek daarover dan ook misschien niet voldoende voorbereid bent.

Als mensen vandaag zich afzetten tegen een absoluut spreken over de kerk en daar **allergisch** voor zijn, kunnen ze terecht komen in een **denominatie-denken over de kerk**, zo van: het maakt allemaal niets uit. Maar dat is heel slecht en gevaarlijk. Zo vrijblijvend spreekt de Bijbel niet over de gemeente. Maar we moeten ervoor oppas-

sen, dat we teveel denken vanuit de omtrek, vanuit de verdediging van de buitenmuur. De **kracht van het evangelie ligt natuurlijk in het hart ervan**. Het moet ons gaan om de kern: dat we ons eigendom weten van Christus. Van daaruit ontmoet je anderen, van daaruit sta je in de wereld. Misschien kom je wel op dezelfde conclusies uit, maar je begint niet bij die buitenkant. Dat **was** onze gedachte: kunnen we niet vanuit de kern, *vanuit een levende overtuiging zoeken naar de koers*. En dan mag je best over controversiële dingen praten, maar laat ze dan wel op de plek waar ze horen en laat ze niet het hele beeld gaan beheersen.

Inspirerend vond ik het project *Van Gisteren naar Morgen*, een project van studie-avonden, waarin naast De Reformatie het Gereformeerd onderwijs, het GWG en het GVI participeerden. Voor die avonden publiceerde ons blad het studiemateriaal. De bedoeling van het project **was**, onze kennis van de gereformeerde traditie te vergroten. Om op die manier zaken die waardevol zijn gebleken, ook toegankelijk en beschikbaar te houden voor de toekomst. Door belangrijke stukken traditie weer levend voor het voetlicht te plaatsen, wilden we liefde **wek**-ken voor de gereformeerde levensovertuiging. We begonnen met een cursus over **Vier wegwijzers: Augustinus, Calvijn, Kuyper en Schilder**. De moeite waard waren ook de **Stroomversnellingen** in de kerkgeschiedenis, *Ontmoeting en confrontatie* met dopers, bevindelijk, evangelisch en modern geloven en de serie **De Gereformeerde Kerken in de twintigste eeuw**. We organiseerden cursusavonden op acht plaatsen in het land en trokken veel meer mensen dan we hadden verwacht. Dat was voor iedereen heel inspirerend.

De Reformatie vandaag

De Reformatie laat zich vandaag met veel plezier lezen. Er zijn goede auteurs en de onderwerpen worden vaak goed gekozen. Het **probleem** blijft natuurlijk, dat je wilt inspelen op de actualiteit, aan de andere kant moet je zorgen voor diepgang. Natuurlijk is er ook niet altijd één mening in de kring van de redactie en de medewerkers. Ik herken ook soms wel weer een zekere verlegenheid waarvan ik me kan voorstellen dat die in de kring van de redactie bestaat, en die doet mij dan wel weer denken aan hoe het vroeger was.

Mijns inziens moet je de mensen vandaag niet vertellen wat zij moeten denken en zeker niet in expliciete stellingnames rond allerlei kwesties. Dat heeft niet veel **zin**. Het had misschien zin toen mensen een bevestiging zochten van hun eigen mening. Dan heeft het een samenbindend effect. Maar voor veel lezers lijkt het mij beter de mensen *bouwen* aan te reiken waaruit zij zelf hun mening kunnen **vormen** zonder daar altijd één expliciete conclusie te vermelden. Laat ze nadenken en tot bepaalde ideeën komen. Die aanpak lijkt me nog steeds de moeite meer dan waard. De mensen lezen veel meer, ook niet-kerkelijke bladen. Het specifieke van De Reformatie is dan, dat het niet in de eerste plaats wil **informer**en, maar voorlicht en opinieert vanuit Schrift en *confessie*.

Daarnaast zou je veel mensen kunnen helpen met verhalen die dicht bij het praktische leven staan. Dat is de manier waarop vandaag opinies worden gevormd.

In een open samenleving waarin alles heel dicht op je afkomt, is de enige manier dat je de dingen steeds opnieuw vanuit het hart van het evangelie blijft benaderen.

Bidden is je ogen sluiten zodat ze opengaan voor het aangezicht van God. Want God is een God die kijkt. Zijn aangezicht licht over je. Hij kijkt je aan. Zijn ogen zijn vol genade. Wie bidt, kijkt God aan.

Maar je blik dwaalt nogal snel af. Er is zoveel **wat** boeit, zoveel **wat** mooi is, zoveel wat aantrekkingskracht uitoefent. Je blik wordt er als vanzelf naar toe getrokken. Wie bidt bekeert **zijn** ogen tot God.

Hij die je aankijkt, spreekt je ook aan. Zijn woorden zijn val genade. Hij zegt: 'Zoek mijn aangezicht.'

Dat zijn woorden om je zo hartelijk eigen te maken, dat het je eigen woorden worden: 'Waarlijk, mijn ogen, keer u stil tot God, want bij Hem is mijn licht en mijn vrede.'

'Zoek mijn aangezicht.' Tk ken eigenlijk geen heilzamer gebod dan dit gebod. Het klinkt ongeveer als: 'Leef in mijn licht.' Of als: 'Kijk Me aan.' Want Gods blik zoekt de mijne. Hij zoekt oogcontact. Het licht dat schittert **in** zijn ogen wil schijnen in mijn hart.

'Ik zoek uw aangezicht, **HERE**.
Want ik geloof met heel mijn

wezen dat in uw ogen **uw** almacht, wijsheid, goedheid, gerechtigheid, barmhartigheid en waarheid glansrijk stralen.'

Gods glanzende ogen zijn op mij.
Stralend kijk ik Hem aan. 'Ik zoek uw aangezicht, **HERE**.'

Maar soms ben ik bang. Zoals je bang kunt zijn in het donker. Bang voor wat je kan overkomen als je alleen bent, zonder God. Bang dat je het licht nooit meer zult zien. 'Verberg uw aangezicht niet voor mij', bid ik dan.

En God antwoordt: 'Nee, dat zal Ik niet doen. Want je zoekt mijn aangezicht. En wie zoekt **zal** vinden.'

'**HERE** God, ik prijs uw blik, **waarmee** U me aankijkt. Ik roem uw aangezicht, dat over me licht. Tk bid dat U mijn ogen als ik ze sluit direct opent.'

*Van Uwentwege zegt mijn hars
Zoekt mijn aangezicht. Ik zoek
uw aangezicht, **HERE**. Verberg uw
aangezicht niet voor **mij**.
(Psalm 27:8-9a)*

*Waarlijk, **mijn** ziel, keer u stil tot
God, want van Hem is **mijn** ver-
wachting.
(Psalm 62:6)*

*De **HERE** doe zijn aangezicht
over u lichten en is u genadig, de
HERE verheffe zijn aangezicht
over u en geeft u vrede.
(Numeri 6:25-26)*

*Ds. J.R. Douma is predikant van de
Gereformeerde Kerk te Beverwijk
en te Krommenie.*

wandelen met God

Christelijke liefde

Een kloof vormt een uitdaging. De geestelijke afstand gaat je aan het hart, zeker als het betreft wie je lief zijn. Je probeert die afstand te overbruggen. Maar hoe?

Het eerste is dat je gewoon contact zoekt. Zonder kanaal stroomt er geen water. Zonder contact kan je niets overbrengen. En dat contact moet echt zijn. Geen tac tiek, maar uit christelijke liefde en een warm hart. Daarbij is het goed om te weten hoe je een contact aangaat en een gesprek begint. Maar dat valt of staat ermee of je ook echt belangstelling voor die ander hebt. Als je dat niet hebt, kun je het **ook** niet van die ander voor jou verwachten.

Wij zijn nogal geneigd om **gauw** ons verhaal te vertellen. We zijn erop gespitst om zo snel mogelijk onze boodschap over te brengen. En als dat niet lukt, vragen we al gauw naar het rendement van onze inspanningen. Maar wel zo belangrijk is het om goed te **luisteren**. Wat **is** het verhaal van de ander? In wat **voor** wereld leeft hij? Wie is **zij** voor je? Als dat **alleen** een opstapje is **voor** je eigen verhaal, mislukt het natuurlijk. Maar heb je echt belangstelling, dan kan er contact komen waarin de ander ook naar jou vraagt.

De Here Jezus zocht ook de mensen op. Hij kwam thuis bij Farizeeën en tollenaars. Hij kwam in hun wereld, in onze wereld. Vervolgens ging Hij naar

Hoe bereik je ze nog? De afstand tussen kerk en wereld is zo groot geworden, dat het steeds moeilijker wordt mensen met het evangelie te bereiken. Je doet je best ervoor, je hebt je contacten en als je de gelegenheid hebt probeer je waf te vertellen van waf jou in het leven motiveert. Maar het lijkt steeds meer of je van een andere wereld komt. Tussen kerk en wereld zit een kloof die al dieper en wijder wordt. Wat doe je dan met je geloof? En zit het ook niet in de kerk? Het is goed dat er al meer openheid komt om over je geloof te praten, Maar wat doe je als ze het geloof niet (meer)zo hoeven? Dan komen er twee leefwerelden en ondanks alle openheid bereik je elkaar toch niet meer. Een probleem voor kerk en gezin.

Van een andere wereld

Geloof lijkt van een andere wereld. Ik denk dat het goed is om dat te erkennen. Geloof is niet uit **ons** en ook niet op menselijke manier te beredeneren. Het gaat om de Here Jezus en Hij kwam uit de hemel. Dat is toch een andere wereld? De Here Jezus presenteert Zich als de Zoon van God. De mensen hadden dat goed door toen Hij hier op aarde **was**. En **juist** daarom hebben ze Hem verworpen. Het evangelie is niet naar de mens. Dat blijkt steeds weer.

Het feit van Jezus' opstanding kan overtuigend zijn via het getuigenis van zijn discipelen, maar het overtuigt lang niet iedereen. Daar zit de keus tussen of we Jezus als Redder wel willen. Daarom is geloof ten diepste niet uit mij maar uit God. Daar moeten we in contact met anderen rekening mee houden.

Natuurlijk gaat het ons aan het hart als we anderen niet kunnen bereiken. We hebben het niet voor niets over een kloof. We willen graag wat voor een ander betekenen, hem helpen en redden. Maar redden is een goddelijk werk. Niet voor **niets** stuurde God daarvoor zijn Zoon vanuit de hemel! En laten we dan ook naar onszelf kijken. Zit die kloof niet **ook** in ons eigen hart en leven? We weten wel wat goed is, maar doen we het ook? Zonder Gods genade en Geest zijn we zelf ook onbereikbaar.

het kruis. De boodschap daarvan mogen we doorvertellen, op een manier die bij het evangelie past: vanuit de liefde van Christus. Die liefde bereikt mensen. Daarmee heeft Christus ook ons bereikt.

Geloof in de Geest

Het werk van de Heilige Geest kunnen wij niet precies nagaan. Bij anderen niet en ook bij onszelf niet.

Ondertussen werkt de Geest wel, door het evangelie. Het evangelie van Christus is het zwaard van de Geest.

Dat mogen **we** geloven. Ik geloof in de Heilige Geest. Hij geeft mij door waas geloof deel aan Christus en al zijn weldaden (Zondag 20). Hij werkt ook verder, overal waar Hij wil.

Nog steeds is er de kloof. De afstand doet pijn. Maar aan de rand van de kloof mogen **we** geloven in de Geest. Hij bereikt wie Hij **wil**.

Dat is geen doekje voor het bloeden, want de Geest schakelt ons in. Met zijn wijsheid mogen wij spreken, Hij werkt de christelijke liefde waarmee wij anderen moeten zoeken.

Maar juist zo mogen we leven en spreken in zijn kracht. Van Hem mogen we veel verwachten. Waar het wat ons betreft droog en dor is als de woestijn, doet Hij een fontein ontspringen. Hij brengt Jezus' heil in het leven van mensen.

Laten we dan veel blijven **bidden** om de Geest, voor onszelf, voor wie ons lief zijn en zoveel anderen.

De Geest doet wonderen, onnavolgbaar, maar Hij deelt uit. Met Jezus' heil maakt Hij alles **nieuw**, mens en wereld.

Persverslag Theologische Universiteit

Nieuwe curatoren verder ingewerkt

Op 13 januari 2000 heeft het curatorium van de theologische universiteit vergaderd. Een groot deel van de vergadering werd gebruikt om de nieuwe curatoren in te werken in de ontwikkelingen die er de laatste jaren aan de universiteit zijn geweest. De Dagelijkse Leiding en de studievoorzitter, br. M.E. Hoekzema gaven een overzicht van de veranderingen in het onderwijs, het onderzoek, de organisatie en de verhouding met de wetgeving van de overheid. De universiteit die geheel door de kerken bekostigd wordt kan zich niet aan de regelgeving van de overheid onttrekken. Het blijft daarbij noodzakelijk om het eigen karakter van de opleiding te bewaken en te versterken.

Twee curatoren die door de synode benoemd zijn maar nog niet eerder aanwezig waren hebben het ondertekingsformulier **getekend**, te weten br. B. Siepel uit Lelystad en prof. dr. P.G. Bakker uit Delft.

Het moderamen van de generale synode stuurde een reactie op het vorige persbericht. Dat werd gezien als kritiek op de synodebesluiten over de bekostiging van de universiteit, alsof de synode onverantwoorde besluiten genomen heeft. Het persverslag heeft dergelijke kritiek niet beoogd. Het wilde slechts onder de aandacht van de kerken brengen dat de besluiten van de synode op termijn consequenties kunnen hebben voor het quantum of voor het werk aan de universiteit.

Naar aanleiding van het besluit van de generale synode over de

figuur van de kerkelijk werker kan worden meegedeeld dat binnen de grenzen die de synode **aangegeven** heeft, vanuit de universiteit met de Gereformeerde Hogeschool en de Stichting Opleiding Gereformeerde Godsdienstleraren wordt meegewerkt aan de voorbereiding van een opleiding tot kerkelijk werker.

De vergadering heeft een scriptiereglement vastgesteld en daarmee weer een gat in de **wettelijk** noodzakelijke regelgeving gedicht.

Binnen de universiteit en tijdens de laatste synode is meermalen de wens geuit om het beleid van de universiteit meer gestructureerd te ontwikkelen en planmatig te organiseren. Met dat doel is in een vervolgvergadering op 16 februari een begin gemaakt met een meerjarenplanbeleid. Daarin zijn alle beleidsterreinen, zoals onderwijs, onderzoek, dienstverlening aan de kerken, personeelszaken, evaluatie bestuursstructuur etc. in hun onderlinge samenhang bijeengebracht. Dit maakt het mogelijk om een tijdpad op te zetten waarlangs één en ander aan de orde moet komen.

J.W. van der Jagt, assessor h.t.

GEEN PLAATS IN DE HERBERG

P. Houtman

In de samenleving

1. Zoals je van een socioloog in ieder geval mag verwachten, maar tegenwoordig ook meer algemeen gebruikelijk is, krijgen we een typering van enkele trekken van de moderne samenleving. Daaruit komen dan enkele behoeften naar voren. Bijvoorbeeld: de moderne samenleving leidt, min of meer onvermijdelijk, tot individualisering. Dit is niet alleen positief; het heeft ook negatieve kanten. Daardoor hebben mensen behoefte aan een plaats waar ze meetellen, waar ze als persoon bekend zijn, waar ze warmte en geborgenheid ervaren, en waar ze in vrijheid ideeën kunnen uitwisselen, zonder dat ze direct gedwongen worden om zichzelf te engageren.

Waar het in de 'gemeente als herberg' om gaat, is samen te vatten in drie dimensies, die onlosmakelijk aan elkaar verbonden zijn: omgang met God, onderlinge gemeenschap en dienst aan de wereld. Daarmee kan zij haar eigen functie vervullen in die moderne samenleving.

Deze opsomming van drie dimensies heeft iets plausibels en vindt veel navolging. Persoonlijk zie ik hierin eerder drie categorieën, die ieder voor zich nog nader gekwalificeerd en ingevuld zouden moeten worden.

Behoeft

De hier geboden inzichten over de samenleving waarin de kerk haar plaats heeft, verdienen

*E*rzijn christelijke theologen geweest die als hoogste droom over het hiernamaals hadden dat ze dan zouden kunnen discussiëren met de klassieke wijsgeer Plato. Ik ben bang dat de kloof dan veel te diep zal zijn voor zo'n gedachtenwisseling. Hoe dat zij - wie over gemeenteopbouw wil praten, nog in deze wereld (waarin dat tenslotte het meest relevant is), en wel in Nederland, kan zich momenteel geen vooraanstaander gesprekspartner wensen dan Dr. J. Hendriks. Gemeenteopbouw is een jong vak; het aantal specialisten op dit gebied was al nooit groot, en het neemt niet toe. Academische vacatures worden niet automatisch vervuld. Dat geldt in het algemeen op grensgebieden, in dit geval dat van theologie en sociologie. Daardoor temeer is Hendriks nog steeds een toren in zijn vakgebied. Begonnen, in zijn proefschrift, als socioloog die een stuk kerkelijke geschiedenis analyseerde, heeft hij nu een visie ontwikkeld over waar het met de kerk naar toe moet. Daarbij spreekt hij ook theologisch een duidelijk woordje mee. Zijn nieuwe boek heet **Gemeente als herberg**. Het is het afsluitende deel van een trilogie.² Maar dat is geen trilogie in strikte zin. Wat de schrijver bepleit voor de gemeente: een lerende gemeente te zijn, brengt hij zelf in praktijk: elk deel vertoont een duidelijke voortgang in een leerproces; dit laatste deel is een rijpe vrucht. Inmiddels is de auteur met emeritaat gegaan. Het nieuwe boek heeft een minder strikt wetenschappelijk karakter dan de beide vorige. Hier is een 'grijze eminentie' aan het woord, die, voortbouwend op zijn levenswerk, nu de allure van een ziener aanneemt. De problemen waar hij op ingaat zijn heel herkenbaar. Het gaat om een kerk die een open houding uitstraalt naar mensen. Daarbij moet iets gedaan worden aan het probleem dat veel van haar medewerkers overbelast raken en zich overvraagd voelen. Kerkeraden komen temidden van alle managementproblemen - financiële zorgen, gebotwen, vervulling van vacatures, en olie op de golven gooien in conflicten - nauwelijks toe aan geestelijke bezinning, aan het ontwikkelen van visie op de zaak waar het M d' ekerk eigenlijk om gaat. De schrijver wijst een weg van gezamenlijk leren. Hij zoekt mee naar wijsheid in de omgang met mensen. Voor iedereen die deze thema's ter harte gaan, is dit boek belangwekkende lectuur.

zeker overweging. Je kunt niet **zeggen** dat dit kerkmodel onkritisch tegemoet komt aan de wensen in de samenleving. Toch is het wel weinig kritisch; weinig profetisch. Het beeld van de 'herberg' doet dat al verwachten: dienstverlening staat centraal; de klant is koning. De mens is wel subject en beeld van God; geen zondaar.

Zou het ook kunnen zijn dat de kerk aan de moderne samenleving iets te bieden heeft waar ze in eerste instantie helemaal niet op zit te wachten? Namelijk **verzoening** met God? Zou deze samenleving, wat dat betreft, wel **wezenlijk** zoveel verschillen van vroegere constellaties van de samenleving? Zou er echt geen typering van de moderne samenleving te maken zijn, die in het licht stelt dat zij daar in feite een sterke behoefte aan heeft?

Leiderschapsstijl

2. In de 'gemeente als herberg' is uitgangspunt dat de mens als subject moet worden beschouwd en serieus genomen¹. De mensen zijn vrij om **te** komen en te gaan. Ze kunnen een stuk begeleiding krijgen. Leiding heeft het karakter van pastorale dienst. De pastor stelt wel de zaak waar het om gaat, aan de orde. Maar zij (in de geslachtsaanduiding volg ik de schrijver) probeert niet mensen binnen te houden of te bekeren. Zij zoekt samen met mensen naar een weg en helpt ze om tot verstaan en verandering te komen. Tegenover de 'belerende' kerk van vroeger stelt de schrijver de 'lerende' kerk. Deze tegenstelling is simpel. En nogal zwart-wit. M.i. wordt er hier tegen een karikatuur gestreden.

De kracht van zo'n voorstelling van zaken is, dat het makkelijk aanspreekt. En er is makkelijk een element van waarheid in te herkennen. Er gelden in de com-

municatie, ook in die van de kerk met mensen, bepaalde elementaire uitgangspunten, en er zijn bepaalde voor-de-hand-liggende fouten te vermijden. De kern daarvan is, dat mensen als mensen moeten worden behandeld. Het bezwaar van een karikatuur is, dat scoren daarmee nogal goedkoop wordt. Omdat het een vanzelfsprekend verwerpelijk is, is het ander **een even** vanzelfsprekend uitgangspunt. Het behoeft geen nadere onderbouwing of nuancering.

Nuancering

Nu staat de auteur hiermee in een brede traditie. Het meest bekend is deze tegenstelling als democratisch tegenover autoritair leiderschap. Het overzicht daarvan in het eerste boek⁴ was al genuanceerder dan hier. En het kan **nog** genuanceerder⁵. De problematiek van het overbrengen van een boodschap en het winnen van mensen daarvoor, rekening houdend met mogelijke weerstanden en afwijzing, is nu eenmaal gecompliceerd en moeilijk wetenschappelijk te 'vangen'.

Tegenwoordig is het, als het gaat om leiderschapsstijl, niet ongebruikelijk, de nadruk te leggen op variabiliteit en flexibiliteit, naar gelang van de situatie en van de persoon⁶. Ook is het belangrijk dat iedere student de stijl vindt die bij hem of haar zelf past. Zelf zou ik met het oog op de vraag naar de leiderschapsstijl graag aandacht willen vragen voor een communicatiemodel dat op nog een andere manier is **opgezet**⁷.

Afrekening

Op de achtergrond van het zwart-wit-schema in dit boek proef ik een afrekening met het verleden, die nog steeds niet ver-effend is; een verleden in bredere

zin, maar misschien ook het eigen **gereformeerde** verleden. Ik dacht dat de tijd langzamerhand rijp was om meer **genuanceerd** naar dat verleden te **kij**ken. Vroegere **kerkleden** hebben ook niet **alles** maar klakkeloos op gezag aangenomen, maar **hun** eigen leerproces doorgemaakt⁸. **Ze** hebben gehoord dat God hen door beproeving heen wilde **hel**pen, en dat hebben ze in **hun** eigen persoonlijke **leven** ook ervaren. Ze hebben, met name in hun jonge jaren, **geëxperimenteerd** met gedrag dat afweek van wat ze hadden geleerd **als** de **wil** van God, ze hebben daar ervaring mee opgedaan en daarover gereflecteerd, en **zijn** in veel gevallen tot **de** conclusie gekomen dat ze daar toch beter niet mee door konden **gaan**. Pastorale begeleidingen de **houding van** mede-kerkleden heeft daarbij een rol gespeeld, in een combinatie **van** ondersteuning en correctie.

Ik schrijf dit met de gedachte - zoals de lezer zal begrijpen -, **dat** ik mezelf en de kerken **waartoe** ik behoor, ook mee **begrepen** acht in het 'verleden' **waar** dr. Hendriks het over heeft.

Bijbelse onderbouwing

3. De 'gemeente als herberg' is bijbels, stelt de auteur, en hij voert daarvoor heel wat materiaal aan. Het thema '**gastvrijheid**' staat daarbij centraal. Dit thema is blijkbaar 'in'. Er worden vele auteurs geciteerd uit de brede oecumene. Zoveel, dat het me opviel dat A. Noordegraaf als gesprekspartner **ontbreekt**⁹. Daarbij komt het thema van de vreemdelingschap ter sprake. We zijn allemaal **vreemdelingen**. Nu wil ik van een degelijk betoog van een sociologisch deskundige niet ieder theologisch detail op een goudschaaltje wegen; maar ik vind toch wel dat hier veel op één hoop wordt gegooid. Het

aspect dat wij op aarde vreemdelingen **zijn**, omdat wij door God geroepen en bij Hem thuis zijn, ontbreekt.

De 'gemeente ah herberg' is niet alleen bijbels ze is er ook altijd geweest, zegt de auteur. Nu kun je in twee millennia christendom met een onvoorstelbare variatie aan uitlopers ongetwijfeld voor allerlei gemeentemodellen wel voorbeelden vinden. Maar de schrijver bespreekt ook vele andere kerkmodellen, voornamelijk recente. Bijvoorbeeld de typering als 'een huis om in te wonen'. En de 'gemeente van onderen'. En de 'profetische', lees: maatschappijkritische gemeente. Met elk van die modellen maakt hij korte metten: ze voldoen niet aan de eisen die aan een kerk gesteld mogen worden.

Maar elk van die kerkvormen werd toch ook met een keur van bijbelse en theologische argumenten verdedigd? De maatschappijkritische gemeente was er toch ook rotsvast van overtuigd, Gods bedoeling waar te maken met de wereld in nood van de jaren '70? Ik ben bang dat de vermoeidheid van vele actieve leden van moderne kerken hier mee een oorzaak heeft. We hebben ons zo enthousiast ingezet, en toch klopte het niet; nu moet het weer anders. Hoe lang zal dit kerkmodel het uithouden...?

Selectief

Bij nader inzien blijkt het bijbelgebruik nogal selectief. Nu is niemand alzijdig in z'n verstaan van de Schrift; daar kun je alleen maar in groeien "samen met alle heiligen"¹⁰. Het wordt anders, wanneer selectief bijbelgebruik bewust tot systeem wordt gemaakt. Dat gebeurt hier. Dat is trouwens een trend in de theologie van vandaag: daarin is ze postmodern.

Het lievelingsverhaal van de 'gemeente als herberg', zo lezen we, is dat van de Emmaüs-gangers. Jezus verschijnt, onherkend, stelt alleen vragen, laat de mensen hun eigen verhaal vertellen, laat ze al doende zelf komen tot herkenning van Hem, en is op datzelfde moment weer verdwenen. De schrijver gaat stilzwijgend voorbij aan zijn woorden: "O onverstandigen en tragen van hart, dat gij niet gelooft alles wat de profeten gesproken hebben!" Dat past, naar toon en inhoud, m.i. moeilijk in zijn conceptie. Een ander modelverhaal in dit boek is dat van Jezus met de Farizeën en de overspelige vrouw. Inderdaad, een verbluffend gesprek - van Hem die de zonde wel zonde noemt, maar het oordeel daarover zelf op zich neemt. Maar Jezus heeft toch ook op vele andere manieren gesproken?

De achtergrond van deze selectieve benadering is de al heel lang bestaande praktijk, dat theologen niet uitgaan van een bepaald confessioneel uitgangspunt. Dat betekent dat ze, ook praktisch-theologen, ieder op z'n beurt weer hun eigen confessie moeten schrijven. Dat is voor het kerkelijk leven een voortdurende bron van verwarring.

Idealistisch

4. Meer dan ooit, lezen we in dit boek, komt het aan op de persoon van de pastor, in hoeverre hij zelf innerlijk gegrepen is door datgene wat hij aan anderen aanbiedt. Hij citeert H. Kraemer: "De gemeente moet voelen: 'Deze man wordt door deze gedachte verteerd'" (p. 75). Dat spreekt me sterk aan. Maar het lijkt me in de praktijk moeilijk te verenigen met de houding die in dit boek ook als eis wordt gesteld: niemand willen vasthouden of bekeren; mensen die weg willen, volkomen vrij laten.

Het beeld van de herberg geeft al aan, wat dit boek bovenal propageert: de houding van klantvriendelijkheid. Weliswaar gelden er in de herberg huisregels: Zo doen we het hier. Maar al met al is klantvriendelijkheid het beheersende uitgangspunt. Dat klinkt aantrekkelijk. Het is ook idealistisch. In de aan Hendrik aangeboden afscheidsbundel¹¹ was er een punt van kritiek, dat opviel door z'n herhaling: dat het ideaal van deze gemeente stukloopt op de praktijk van het pluralisme in het huidige kerkelijk leven.

Dit verschijnsel komt in dit boek wel ter sprake, maar de kritiek blijft voor mijn besef onbeantwoord.

Kunnen er in deze organisatie geen conflicten uitbreken? En zo ja, hoe moeten die worden aangepakt? Deze vraag, die in elk modern boek over organisaties ter sprake komt, blijft hier liggen. Besluitvorming vindt idealiter plaats door middel van overeenstemming, zo lezen we. Niet alleen bij meerderheid van stemmen; in een volgende stemmingsronde gaan allen achter het zo bepaalde standpunt staan. In de praktijk verschilt dat weinig van besluitvorming bij meerderheid van stemmen: in beide gevallen is voorondersteld een sterke wil om er samen uit te komen. Een groot gemeenschappelijk ideaal bindt alle mede-beslissers. Is dat altijd te verwachten in deze kring van klanten die allemaal koning zijn?

Management

Idealistisch vindt ik ook de manier waarop de verhouding tussen visie en management wordt uitgewerkt. Een lievelingsuitspraak van de auteur is die van J. Firet: "Jezus gaf Petrus niet de opdracht 'Bestuur mijn kerk', maar Hij gaf hem driemaal de opdracht 'weid mijn schapen'".

Het was het motto van het vorige boek en is de afsluiting **van** dit nieuwe.

Inderdaad: beleidsmakers moeten vooral aandacht schenken aan het ontwikkelen van de visie; het management moeten ze eventueel maar delegeren. In de praktijk komen leidinggevende organen door **managementproblemen** aan de visie vaak nauwelijks toe.

Maar een goede herder, die met visie zijn schapen voorgeeft en **leiding** geeft, kan om managementproblemen niet heen; die behoren wel tot zijn verantwoordelijkheid. Anders wordt de visie-bespreking tot luchtftietserij, en wordt de leider door managementproblemen ingehaald en uit de lucht geschoten. De redactie van *De Reformatie* is onlangs met deze problematiek al evenzeer in aanraking gekomen (de noodzaak van een nieuwe uitgever) als de theologische faculteit van de Vrije Universiteit, die moest manoeuvreren in de ingeperkte ruimte voor predikantsopleidingen in de Samen-op-weg-kerken.

Geen plaats

Tenslotte. Mooie woorden worden in dit boek gewijd aan Christus als de Heer van de 'herberg'. Maar die mooie woorden werken verder in dit boek niet door. Zijn heer-schappij oefent Hij immers uit door zijn Woord. En dat kan hier niet voluit functioneren. Mooie verhalen, waar niemand van de gasten aanstoot aan kan nemen, komen ervoor in de plaats.

En gasten zijn we in Hendriks' herberg allemaal. Als zodanig is Jezus ongetwijfeld ook welkom. Maar niet als degene die kwam om zondaars te roepen tot bekering¹². En die zo heftig geëmotioneerd **was**, toen Jeruzalem weigerde zich te laten verzamelen onder zijn vleugels¹³. Wie zal zeg-

gen dat Hij op deze manier mensen niet als 'subject' serieus nam en behandelde? Toch is er voor deze Heer geen plaats in deze herberg.

Maar Christus ontvangt ons (om ds. D. Grutter te variëren) niet maar in een aantrekkelijke, vrijblijvende herberg. Hij brengt ons terug in het Vaderhuis. De tempel van de levende God - en die is **heilig**¹⁴.

¹ J. Hendriks, *Gemeente als herberg. De kerk van 2000 - een concrete utopie*. Kampen, Kok, 1999. 212 blz. (29,90).

² Eerder verschenen Een vitale en *aantrekkelijke gemeente*. Model en methode van gemeenteopbouw. Kampen 1990, en Terug *naar de kern. Vernieuwing van de gemeente en de rol van de kerkeraad*. Pleidooi voor een 'gezamenlijke trektocht'. Kampen 1995.

³ De vriendelijke kritiek van Hendriks' naaste collega G. Heitink op het subject-begrip uit de Verlichting, als zijnde verschillend van het reformatorische 'priesterschap van alle gelovigen', is dus niet verwerkt. In: G. Heitink e.a. (red.), *Een gezamenlijke trektocht*. Meedenken met Jan Hendriks over gemeenteopbouw. Kampen 1998.

⁴ *Een vitale en aantrekkelijke gemeente*, p. 65.

⁵ J. Remmerswaal, *Groepsdynamika. I. Inleiding* 3e druk. Bloemendaal 1977. Over leiderschapsstijlen, met verwijzing naar Antons.

⁶ Enkele bekende auteursnamen: Hersey en Blanchard. M. Mulder (crisisomstandigheden vragen om een eigensoortige stijl).

⁷ Bij J. Remmerswaal, a.w. *II. Kommunikatie*. Baarn 1982. Rond p. 64vv.

⁸ In jargon: zij hebben ook de leercyclus van Kolb doorlopen.

⁹ A. Noordegraaf, 'Gastvrijheid. Bijbels-theologische aspecten en praktisch-theo-

logische overwegingen bij een diakonaal thema. In: J. van Genderen e.a. (red.), *Ten dienste van het Woord*. Opstellen aangeboden aan prof. dr. W.H. Velema. Kampen 1991.

¹⁰ Efeze 3:18.

¹¹ Zie noot 3.

¹² Lukas 5:32.

¹³ Lukas 19:41vv. en Mattheus 23:37-39 (een vrouwelijk beeld van de goede Herder voor zichzelf).

¹⁴ Efeze 2:19-22 en 1 Korint 3:16v.

Ds. P. Houtman is predikant van de Gereformeerde Kerk te Twijzel.

KEIZER KAREL V EN DE KERKHERVORMING (5)

H. Veldman

de machtigste man van de 16e eeuw – Gods gevangene!

Philips van Hessen wil een dubbelhuwelijk

De Hessische landgraaf Philips was al op jonge leeftijd met Christine, de dochter van de r.k. hertog Georg van Saksen getrouwd, maar het huwelijk beantwoordde niet aan Philips' wensen. Zij was vaak ziek, maar hoewel ze erg onaantrekkelijk was schonk ze hem een hele rij kinderen. Maar de wellustige Philips zocht steeds vaker zijn eigen pleziertjes. Tot hij in 1539 een ernstige geslachtsziekte kreeg te verduren. Tijdens zijn genezing en na diepgaande bezinning kwam het zover dat hij een tweede huwelijk overwoog. Op grond van gegevens uit het Oude Testament moest dat kunnen. Bovendien meende Philips dat bigamie in het Nieuwe Testament ook niet verboden was – behalve dan in 1 Tim. 3:2, wat echter gold voor geestelijken.⁴⁹ In 1539 valt Philips' oog op de 17-jarige hofdame Margarete von der Saale – in dienst bij Philips' zuster. De moeder van de jonge dame wil wel toestemming geven voor een huwelijk, mits de geheimhouding na enige tijd wordt opgeheven. Zelfs Philips' eerste vrouw geeft – min of meer gedwongen – haar toestemming voor deze handelwijze! Ze bedingt wel dat haar kinderen niet achtergesteld worden hij eventuele kinderen uit het tweede huwelijk!

De raad van de reformatoren

De door Philips ingewonnen

De godsdienstpolitiek van keizer Karel V tegenover de protestanten heeft tot nu toe niet opgeleverd wat hij ervan verwachtte. De besluiten van de diverse rijksdagen worden door de leiders van de protestanten gewoonweg aan de kant gelegd, En de keizer lijkt geen enkel effectief middel te hebben om de 'afvalligen' te dwingen tot terugkeer in de schoot van de moederkerk, Steeds weer, al meer dan 20 jaar, zijn het de Fransen en/of de Turken die de benodigde energie opeisen voor de vrede-extern, En daarvoor moet de keizer steeds vaker een fikse tegemoetkoming doen ten opzichte van de leiders van het protestantisme. De vrede-intern blijft intact bij de gratie van concessies, De weg van de gematigdheid, de 'middenweg' van de tolerante ondogmatische erasmianen, is intussen tot een hoogtepunt gekomen op de godsdienstgesprekken van 1540/41, Maar zelf hier is uiteindelijk niets concreet bereikt.

Toch moet de keizer na 1540 enige troep hebben gekregen om zijn protestantse onderdanen weer in zijn gareel te krijgen. Niemand minder dan landgraaf Philips van Hessen, de politieke leider van de Schmalkaldische Bond, gaaf voor de keizer op de knieën. Het hoe en waarom zullen we hieronder uiteenzetten, Maar dat is nog niet het enige. De onderlinge rivaliteit binnen de protestantse gelederen maakt dat een tweede leidersfiguur overstapt naar het kamp van Karel V.

liet komt me voor dat de rijksdagen die na 1541 zijn gehouden principieel meer van tactiek dan van welgemeende ernst van Karel V getuigen. De meeste protestanten lijken in de luren te worden gelegd, Met de meest onheilspellende consequenties die men maar kan bedenken. De meeste protestanten..., Daarbij zijn niet de Straatsburgse autoriteiten: zij staan argwanend tegenover de keizer. Zij hebben sterke vermoedens dat er wat broeit. Hun vroegere predikant, Johannes Calvijn – nu weer in Genève – schrijft in 1543 een soort Open Brief aan Karel V, waar men in Straatsburg volledig mee kan instemmen. Wat wil Calvijn daarmee bereiken? En wat zijn de effecten ervan?

raad van Bucer⁵⁰ is ontwijkend: hij is **vuurbang** dat de landgraaf de protestantse zaak in de steek zal laten. Philips wenst ook het advies van Luther en Melancthon, dat samen met de raad van Bucer wordt vastgelegd in de 'Wittenberger Ratschlag' (10 december 1539).⁵¹ De reformatoren wijzen principieel een dubbelhuwelijk af. Ze wijzen de graaf op de onjuistheid van zijn voornemen. Maar uit pastorale overwegingen vinden ze het onder bepaalde voorwaarden toch toegestaan – 'indien de graaf zijn onuchtige leven niet kan bedwingen' – zo'n huwelijk te sluiten. Maar dan wel in het geheim, zij het dan onder bepaalde getuigen die de geheimhoudingsplicht zullen naleven. Zo zet Philips door en komt het in maart 1540 tot het gewenste tweede huwelijk. De bigamie is een feit. Hoeveel schade hierdoor aan de kerk en aan de hele zaak van het protestantisme wordt toegebracht zal **straks** blijken.*

De politieke gevolgen

Het geheim blijft geen geheim. Als Philips zijn zuster inlicht, ontsteekt deze in grote woede en begint een oncontroleerbare publiciteitscampagne. Al op het

Philips, landgraaf van Hessen
(1504-1567)

godsdienstgesprek van Hagenau (1540) is het gebeuren bekend! De keizer kan zijn **rijksban** toepassen en Philips ter dood laten veroordelen. Op bigamie staat de doodstraf!

De keurvorst van Saksen, Johan Frederik de Grootmoedige, is het pertinent niet eens met het beleid van Philips. Hij betreft de Schmalkaldische Bond erbij; in deze kring staat men op het standpunt dat men de landgraaf niet mag steunen in zijn verkeerde praktijk. **Men** wil, vooral **ook** om de zuiverheid van de reformatische beweging, geen erkenning van bigamie. Daardoor komt Philips, nota bene de belangrijkste leider van de Bond, in het isolement. Hij kan nu alleen nog **proberen** met de keizer een regeling te treffen. Dat gebeurt in juni 1541 te Regensburg. De belangrijkste bepaling is, dat Philips en de Schmalkaldische Bond geen verdragen zullen sluiten met buitenlandse mogendheden.

Daarmee is het door Philips zo belangrijk geachte middel van bondgenootschappen met Frankrijk, maar ook met Zweden en Denemarken van de baan. De protestantse politieke macht wordt gekortwiek in de mogelijkheden voor steun uit het buitenland. En zijn belangrijkste leider wordt een gewillig orgaan in dienst van een keizer die zich sterker dan ooit zal voelen.

Karels oorlogen gaan door

Via de rijksdagen van Spiers (1542 en 1544) verlangt de keizer van de protestanten weer hulp tegen de Turken. Immers Boedapest (= Ofen) moet bevrijd worden. De keizerlijke toezegging van vijf jaar religievrede haalt hen over de streep. En als de Franse koning nog eens weer **begint** met militaire campagnes tegen de keizer doen de prote-

stanten vrolijk mee in de strijd tegen Frans I.⁵³ Dat Karel V in samenhang met de strijd tegen Frans I in het grensgebied met Nederland zijn macht oplegt aan **Willem van Kleef**, die niet alleen bondgenoot is van Frankrijk, maar ook de reformatie in Gelre en Kleef wil doorvoeren, is een voor Nederland hoogst ernstige zaak. De keizer **krijgt**, nadat ook de aartsbisschop van Keulen, Herman von Wied, zijn reformatieplannen moet opgeven, de volledige zeggenschap over de regio van de **Nederrijn**! Daar zijn **vanaf** dat moment geen directe mogelijkheden meer voor de door velen sterk gewenste **kerkhervorming**! In Gelre wordt Karel V landsheer oftewel hertog, 1543 – het is **Karels laatste** verovering van een Nederlands gewest, **Voortaan** telt hij 17 'Verenigde Nederlanden' die straks als Bourgondische Kreits een welgeordend deel zullen uitmaken van het Duitse **Rijk**.

De vrede met Frans I

De oorlog tegen Frans I duurt twee jaar en eindigt na een verrassende nederlaag van Frans met de Vrede van Crépy (1544). Daarbij wordt bepaald dat Frankrijk zijn rechten op Noord-Italië laat lopen en dat Karel V Bourgondië aan de Franse kroon overgeeft, terwijl ook wordt afgesproken dat de beide vorsten samen zullen werken om een algemeen concilie te laten houden. Maar wat niemand voorlopig te horen krijgt is de geheime afspraak dat Karel en Frans samen de protestanten zullen bestrijden. Hier blijkt dat Frans I – waarschijnlijk nolens volens – instemt met de gedachte dat de keizer de drager is van de universele monarchie die de christelijke kerk moet beschermen. Opeens staat de zaak van het Europese protestantisme er heel slecht voor!

Calvin weer in actie

Het is midden in deze politieke constellatie dat er een stem opklinkt uit Genève. De heldere klank van Johannes Calvin die vanaf 1541 weer werkzaam is in de stad waaruit hij (samen met Farel) in 1538 was verdreven. Calvin heeft de ontwikkelingen in het Duitse rijk steeds scherp in de gaten gehouden. Zijn betrokkenheid bij de Duitse godsdienstgesprekken heeft hem trouwens geleerd op zijn hoede te zijn. De 'elasticiteit' van de keizerlijke religiepolitiek kan zich met groot gemak zomaar keren tegen de protestanten! We hoeven Calvin hier niet op te hemelen als een politiek vernuftig denker, maar we willen hem wel zien als een man die zijn heldere betoogtrant gaat inzetten voor het herstel van Gods kerk in Europa. Hij krijgt het verzoek de keizer publiek aan te spreken op zijn taak.

Het idee van een soort Open Brief komt van Martin Bucer uit Straatsburg, waar men niet veel fiducia heeft in Karel V en Frans I. Calvin moet maar eens glashelder aangeven wat de grote gebreken zijn van het kerkelijk leven in Europa en wat de keizer daaraan moet doen. Hoewel de auteur van de institutie daar nog niet zoveel oren naar heeft, is het Farel die hem uiteindelijk aan het schrijven krijgt. Dat gebeurt in de herfst van 1543. En het resultaat mag er zijn.

Calvin schrijft Karel V een 'Ootmoedige vermaning'

Het geschrift dat Calvin in 1543 laat verschijnen bij drukker Bourgeois in Genève heeft als titel: Ootmoedige vermaning aan de onoverwinnelijke keizer Karel V en de doorluchtigste vorsten en andere standen, nu ten rijksdag te Spiers 1544, om de zorg om de Kerk te herstellen ernstig

op zich te willen nemen. In de naam van allen, die begeren, dat Christus regeert.⁵⁴

Het is een zeer uitvoerig schrijven. Een Nederlandse vertaler had precies 200 folio's nodig." Het geheel is dus veel meer dan een brief, het is een pleidooi, ja een apologie voor de reformatie van de kerk. De inhoud samenvatten is niet zo eenvoudig. We geven enkele hoofdlijnen. Calvin spreekt de keizer aan over drie aspecten van het kerkelijk leven: a. de misstanden in de kerk; b. de middelen tot herstel; c. de urgentie van het herstel zoals dat tot nu toe is aangebracht. Verder blijkt dat Calvin dus bepaald geen tegenstander is van de taak van de overheid om kerkelijke hervormingen door te voeren. De hervormer spreekt hier overigens niet als privé persoon, maar namens alle reformatoren in Europa! En de woorden zijn zo gekozen dat ze in veel opzichten overeenkomen met die van Luther en Melancthon. Centraal staat bij Calvin de opdracht om God te eren op een Hem welbehagelijke manier. Daarom moeten de erediensten zo worden ingericht dat alle bijgeloof en eigenwilligheid is uitgebannen; dus geen beelden- en heiligenverering en geen sacramentalisme.

Calvin gaat ook in op het verwijt dat de protestanten de eenheid van de kerk hebben gebroken. En dat ze met hun hervorming voorbarig hebben gehandeld. Hij wijst dat fundamenteel af en roept de keizer op tot een waachtig herstel van de kerk die op instorten staat. Niet de paus, niet een concilie (waar de protestanten al bij voorbaat veroordeeld zijn) moeten oordelen en handelend optreden, maar de keizer!

Welk effect?

Als in februari 1544 de zoveelste

Rijksdag van Spiers wordt geopend is Calvijn's geschrift zeker al binnengekomen. Maar uit geen enkele bron is bekend hoe men er mee is omgegaan. Heeft de keizer het document wel ooit gelezen? Of er een samenvatting van laten maken? Vond hij het misschien een vrijmoedig, zo geen, vrijpostig stuk dat hem ongevraagd was toegezonden? We zullen maar niet verder gissen – de bronnen hullen zich in zwijgzaamheid.

Maar het is een 'open' brief. Het heeft als boekwerk zeker invloed uitgeoefend op de lezers. Dat zijn allereerst de hooggeschoolden die de eerste, Latijnse editie onder ogen krijgen. Maar ook al heel gauw de 'gewone man', de Franstaligen in Zwitserland, Frankrijk en de Zuidelijke Nederlanden. Het heeft onder hen geschiedenis gemaakt. Theodorus Beza, Calvijn's opvolger, noemt het in zijn Leven van Calvin 'het sterkste dat in zijn eeuw over het grote en moeilijke onderwerp is geschreven'. De uitgevers van Calvijn's werken (de Opera) oordeelden dat de auteur zonder meer al beroemd zou zijn geweest met dit apologetisch geschrift.

De eerste Nederlandse vertaling is van 1602, daarna verschijnt de tekst achter in de Institutie (1610), in een vertaling van ds. Carolus Agricola te Rijnsburg. De laatste volledige (mij bekende) uitgave in de Nederlandse taal is die van H.J. van der Munik (1937), met een inleiding van dr. K. Sietsma.⁵⁶

Enkele fragmenten

Eerst geven we de openingszinnen waarin Calvin de keizer en zijn vorsten direct aanspreekt: "Deze vergadering is door u samengeroepen, verheven keizer, om over de tegenwoordige toestand van de Kerk, die wij allen als zeer ellendig en bijna verlo-

ren beschouwen, met de doorluchtigste vorsten en andere standen **van** het rijk eindelijk te gaan beraadslagen en een besluit te nemen tot verbetering. Met het oog op deze beraadslaging, wanneer gij daartoe gezeten zijt, verzoek en smee ik ootmoedig in de eerste plaats van u, o keizer, maar tevens van ulieden, doorluchtigste vorsten en geëerde mannen, **geen** bezwaar te maken om te lezen en nauwgezet te overwegen **hetgeen** ik in het midden zal brengen. Zo groot en gewichtig is de zaak, dat zij u tot naarstig toehoren moge aansporen. Ik wil haar u zo voor ogen stellen, dat gij zonder moeite kunt vaststellen wat uw taak in **deze** is."

Na een breedvoerige, maar helder gecomponeerde uiteenzetting over de verschillende aspecten van de toestand van de kerk in Europa, komt Calvijn tegen het eind van zijn betoog in verwoering en doet een emotionele oproep aan de leiders van het Duitse Rijk:

"Het eerst moogt gij de huiveringwekkende rampspoed van de Kerk bedenken, die zelfs harten van ijzer zot **erbarming** zou kunnen neigen. Stelt u maar deze afschuwelijke, **misvormde** verschijningen vergaande verwoesting voor ogen, die voor aller oog is. Wat? Tot hoelang zult gij dulden, dat de Bruid van Christus, uw aller Moeder, zo veil en hoopeloos te neder ligt? En dat nog wel terwijl zij op uw trouw een beroep doet en gij de mogelijkheid hebt om haar op te heffen? Bezieet vervolgens, hoeveel erger dingen nog dreigen. De uiteindelijke ondergang is niet ver meer, tenzij gij er zo snel mogelijk tegenin gaat. Christus kan wel op wondere wijze en boven menselijk denken uit Zijn Kerk bewaren waar Hij maar wil. Maar ik zeg u dit: indien er nog slechts even door u wordt getalmd, zullen wij weldra in Duitsland geen

Kerk meer hebben. Ziet rondom, hoeveel aanwijzingen er voor haar ondergang zijn, waarin gij te hulp moet komen, ja zij worden reeds werkelijkheid. Zij spreken voor zichzelf duidelijk genoeg, al zou ik ook zwijgen."

Calvijn heeft daarbij de aandacht voor de internationale situatie zeker niet uit het oog verloren.

Want ook de Turkse dreiging brengt hij ter sprake:

"De oorzaak van de angstaanjagende Turkse oorlog ligt bij **ons**.

Die oorzaak dienen we allereerst uit de weg te ruimen, willen we het Turkse gevaar het hoofd kunnen bieden. **En** toch vernemen we: Neen, de huidige reformatie van de kerken moeten we uitstellen tot de tijden gunstiger zijn. Eerst andere zaken in orde brengen.

Het is nodig, **onoverwinnelijke** keizer, doorluchtigste vorsten, u wel te beraden. Of begeert u uw nakomelingen geen rijk na te laten? Maar wat praat ik over nakomelingen! U ziet nu reeds, dat het **rijk**, thans in verval, bijna haar laatste val tegemoet gaat.

Wat ons aangaat, hoe deze zaak ook moge uitvallen, ons geweten zal ons voor God verontschuldigen dat wij getracht hebben Zijn eer te bevorderen. Zijn Kerk te stichten, getrouw daartoe gearbeid hebben, ja, alles hebben gedaan wat in onze macht was."⁵⁸

Concilie van Trente

Karel V beleeft het dan toch nog dat paus Paulus III in Trente, een stad nog net binnen de grenzen van het Duitse rijk, een algemeen concilie opent, december 1545.⁵⁹ Het is een teken van enige samenwerking tussen paus en keizer, die dan ook echt gericht is op de bestrijding van de ketterij. Overigens maakt Paulus III de keizer veel verwijten over zijn religieus-politiek handelen. En het is dan nog maar de vraag of het concilie doet wat Karel wil:

niet alleen dogma's vaststellen en uitvaardigen, maar ook **werkelijk** iets doen aan de noodzakelijke binnenkerkelijke hervorming. **Of** de keizer dan ook echt kan rekenen op de bijstand van pauselijke troepen in de komende oorlog, blijft een onzekere factor. Maar dat er oorlog aan staat te komen, beseft menigeen maar al te goed. Maarten Luther heeft die ook aan zien komen: in zijn geschrift *Wider das Papsttum zu Rom*, vom Teufel gestiftet gaat de hervormer nog één keer in alle heftigheid **tekeer** tegen de antichristelijke macht van de paus."

Maurits van Saksen de verrader

Na de dood van Maarten Luther (18 februari 1546) wordt over de twee leiders van de Schmalkaldische Bond, Philips van Hessen en Johan Frederik van Saksen, de rijksban uitgesproken. Karel wil nu echt oorlog om zijn doel te bereiken: de uitschakeling van de (politieke) macht der protestanten.

Maar vooraf heeft de keizer er een merkwaardige bondgenoot bij gekregen: het is de protestantse (!) Maurits van Saksen die sinds enkele jaren over het erfdeel van zijn vader Hendrik regeert: het Saksen echter waar echter geen keurvorstelijke waardigheid aan hangt. Maar Maurits is ijdel en vol van groothidsdang; bovendien staat hij bekend als een echte 'macchiavellist'. Historicus De Pater spreekt over Maurits het volgende oordeel uit: "IJverig leerling van Macchiavelli bekeek hij de zaken in de eerste plaats van den practischen kant. Het Protestantisme was hem vooral een middel, om zich meester te maken van de kerkelijke **goederen**."⁶¹ Daarom zoekt Maurits toenadering tot Karel V en dat loopt uit op een verbond (juni 1546), waarbij Maurits de keurvorstelijk-

ke **waardigheid** in het vooruitzicht wordt gesteld, in ruil voor zijn militaire diensten voor de keizer. Zijn geloofsbroeders hebben dit als verraad aangemerkt. Intussen heeft de keizer, **door** Franse bemiddeling, een wapenstilstand **met** de Turken gesloten die in 1547 uitloopt op een vredesverdrag. Zo heeft Karel V zijn handen eindelijk eens werkelijk **vrij!**⁶² Maar dat betekent dat voor de Duitse protestanten het donkerste uur **van hun** geschiedenis aanbreekt. Trouwens **ook voor** hen die in Nederland de moed hebben om de roomse **kerk** de rug toe te keren. Daarover en over de finale **van** de keizerlijke politiek willen we het **graag** nog hebben in ons afsluitende artikel. Tevens willen we dan proberen een Schriftuurlijke evaluatie van de geschetste geschiedenissen te formuleren vanuit de gedachte **van** Openbaring 12 16.

"Voor een meer gedetailleerd overzicht van deze huwelijkskwestie zie men o.m.: J. Douma. De bigamie van Philips van Hessen. In: *Bezield verband. Opstellen aangeboden aan prof. J. Kamphuis*. Kampen 1984, p. 73-89.

⁵⁰ Over de betrokkenheid van Martin Bucer in deze kwestie zie men vooral H.J. Selderhuis, *Huwelijk en echtscheiding bij Martin Bucer*. Leiden 1994, pp. 173-186; vgl. Karl Koch, *Studium Pietatis. Martin Bucer als Ethiker*. Neukirchen-Vluyn 1962. S. 148ff.

⁵¹ Douma, a.w., p. 75vv. geeft een brede weergave van deze Ratschlag.

⁵² Selderhuis, a.w., p. 186 maakt melding van oncnighcid binnen het reformatori-sche kamp: Heinrich Bullinger beschuldigt Bucer c.s. ervan 'bijbelteksten uit te leggen zoals hun dat het beste uitkomt.

⁵³ Het is tijdens deze oorlog dat de 26-jarige legeraanvoerder René van Chalon, Prins van Oranje en stadhouder van Holland, Zeeland, Utrecht en sinds 1543 ook in Gelre, in dienst van Karel V, dodelijk gewond raakt bij het beleg van Dizier, 21 juli 1544. Hij bepaalt in zijn op het slagveld opgestelde testament dat zijn jonge neef Willem van Nassau (op de Dillenburg) zijn universele erfgenaam wordt. Daardoor krijgt Willem een groot aantal gebieden, waaronder Orange in Zuid-Frankrijk, in handen en zal hij voor zijn opleiding naar Brussel moeten.

⁵⁴ Er bestaat ook een verkorte titel van Calvijns apologie; in het Corpus *Reformatorum* staat dit werk te boek als *De necessitate reformandae ecclesiae, d.i. Over de noodzakelijkheid van de reformatie der kerk*.

⁵⁵ Aldus P. Kuijt in de inleiding tot zijn 12^e deeltje van *Calvijns levenswerk belicht vanuit zijn brieven*. Utrecht 1992, p. 9.

⁵⁶ H.J. v.d. Munnik (vertaler) en K. Sietsma (inleider), *Apologie van de Reformatie der Kerk. Drie geschriften van Iohannes Calvijn*. Amsterdam 1937.

"We volgen hier de vertaling van J.N. Bakhuizen van den Brink, *Protestantse pleidooien uit de zestiende eeuw, II*. Kampen 1962, p. 107vv.

⁵⁸ Dit citaat vindt men bij Kuijt, a.w., p. 63.

⁵⁹ Een eenvoudige, maar doeltreffende brochure over het Concilie van Trente is het werkje van L.C. Suttorp, *Het Trentse Concilie (1545-1563)*. 's-Gravenhage 1974 (Willems de Zwijgerstichting).

⁶⁰ Nederlandse vertaling: *Tegen her pausdom in Rome, door de duivel gesticht*. Het blijkt Luthers laatste geschrift te zijn, verschenen in 1545. Een enkel citaat: "De

paus is niet het hoofd der christenheid, maar de antichrist in de tempel, een gruwel op de heilige plaatsen; zijn misbruik van de Schrift, de sacramenten, de sleutelmacht verwoest de kerk van binnenuit; tegenover hem is de Turk, die hetzelfde werk van buitenaf verricht, zonder gevaar. De paus is niet onfeilbaar, niet onafzetbaar, niet de hoogste rechter; veelmeer is iedere gedoopte een rechter over de paus en zijn god, de duivel; want iedere gedoopte moet na zijn doop de duivel en heel zijn werk en wezen bestrijden; iedere gedoopte kan daarom vaststellen, dat de paus zich buiten de kerk geplaatst heeft." Vgl. H. Fausel, O.c.S., 271

⁶¹ De Pater, Alg. Geschiedenis, p. 145

⁶² Bernd Moeller spreekt in dit verband van 'das Kunstwerk der diplomatischen Vorbereitung des deutschen Krieges durch Karl V.', in: *Deutschland im Zeitalter der Reformation*. Göttingen 1981, S. 153

TEAR fund en ZOA-Vluchtelingen­zorg samen in actie voor Mozambique.

ZOA-Vluchtelingen­zorg en TEAR fund hebben opnieuw de handen ineengeslagen. De organisaties hebben een bedrag van f 200.000,- beschikbaar gesteld voor medische hulp en voedsel­voorziening in de Gaza provincie in Mozambique. Dick Loendersloot, werkzaam als Programma Coördinator in Angola voor ZOA-Vluchtelingen­zorg, zal voor heide organisaties vanaf volgende week maandag ter plekke zijn om onderzoek te doen naar mogelijkheden voor onmiddellijke hulpverlening.

Via de internationale partnerorganisatie World Relief zal de voedseldistributie plaatsvinden, in samenwerking met World Food Programme (WFP). TEAR fund heeft sinds vorig jaar de ontwikkelingsspecialist Roelof van Til gestationeerd in Mozambique. Dit in samenwerking met Deputaten Hulpverlening van de Christelijke Gereformeerde Kerken. Van Til is werkzaam voor de Evangelische Alliantie in Mozambique (AEM), waarmee nu overleg wordt gepleegd over diverse vormen van hulp aan de slachtoffers van deze ramp. ZOA-Vluchtelingen­zorg is van 1993-1999 actief geweest in Mozambique, waarna activiteiten zijn overgedragen aan een lokale partnerorganisatie. Dit is nu tevens de organisatie waar contact mee is gezocht om hulp te bieden.

Het door de ramp getroffen gebied is vele malen groter dan Nederland. De behoefte aan acute hulp is daarom enorm. Ook de behoefte aan wederopbouw-

hulp zal, naar verwachting, omvangrijk zijn. De oogst die op het veld stond is verloren, waardoor er in de komende maanden een tekort aan voedsel zal ontstaan. Velen zijn dakloos geworden en zijn hun inboedel en bezittingen, waaronder hun vee, kwijt. Dit betekent dat op termijn hulp nodig blijft in de vorm van aanvullende voedselvoorziening, watervoorziening, distributie van zaden en herstel van huisvestingen infrastructuur. Sinds begin februari wordt Mozambique geteisterd door een aantal elkaar opvolgende natuurrampen. In de eerste weken van deze maand werd het land geplaagd door aanhouden­de zware regens waardoor grote delen van het land overstroomd raakten. Op 22 februari werd het land getroffen door de orkaan Eline die de situatie in zuidelijk en midden Mozambique verder verslechterde. Hierna volgde opnieuw een week met zware regenval. De weersverwachtingen zijn opnieuw zeer ongunstig.

Nieuw uitgekomen

We kondigen hier kort enkele nieuw uitgekomen boeken aan. Mogelijk komt om blad in een bredere bespreking op één of meer titels nader terug.

Opwekking tot reformatie door J. A. Baaijens.

In dit boek doet de auteur een appél op de reformatorische kerken zich blijvend te reformeren. Het "naar binnen gekeerde christendom" moet naar buiten toe vruchten gaan dragen, zo zegt de schrijver. Daarbij gebruikt hij voorbeelden uit de kerkgeschiedenis die laten zien hoe de Here met eenvoudige middelen in vroeger tijden een opwekking wilde geven. Het boek kan worden gezien als een vervolg op het boek *Ontwaakt!* Van dezelfde auteur. Uitgeverij Groen Heerenveen, f 24,95 (132 blz.)

Levend geloof door E. Nieland-van Veen.

Dit boek bevat hijbelstudies over de brief van Jakobus. De auteur splitst de boodschap van deze brief uit in negen hoofdstukken, die elk een aspect van geloven in de praktijk behandelen. Het gaat over zorgen, moeiten en zonden. Naast tekstuitleg geeft dit boek tips voor de inleider, vragen om de discussie op gang te helpen en als extraatje bijzondere manieren van bespreken.

Uitgeverij De Vuurbaak Barneveld, f 34,95 (86 blz.)

EEN WERELDREIS IN EIGEN LAND

W.M. Bakker

uit alle volken

Eind 1993 ben ik aan een wereldreis begonnen. Op dat moment wist ik niet waar ik zou uitkomen en hoe lang de reis zou gaan duren. Ruim zes jaar later ben ik nog steeds onderweg en niet van plan er een punt achter te zetten. Tijdens het begin van mijn reis kwam ik veel Ethiopiërs tegen. Ze leerden mij met m'n handen eten, heerlijke gerechten. Ook deden we samen bijbelstudie, in het Engels. Later ontmoette ik Soedanesen, die me Arabische christelijke liederen leerden. Verder kwam ik op mijn tocht mensen tegen uit Syrië, Irak, Bosnië, Egypte, Liberia, Azerbeidzjan. Enzovoorts. Ik ben benieuwd wie ik de komende tijd zal ontmoeten. Terecht is het optrekken met asielzoekers vergeleken met het maken van een wereldreis, zonder je eigen land te verlaten. De afgelopen jaren heb ik daarvan iets mogen ervaren. Het leverde vaak boeiende ontmoetingen op. Elke asielzoeker brengt zijn eigen achtergrond mee. Zijn persoonlijke geschiedenis, zijn vluchtverhaal, vaak traumatische ervaringen en in de meeste gevallen ook een geloof. De ontmoeting met christen-vluchtelingen geeft aan de veelkleurige contacten met ontheemden uit vele landen een extra dimensie. Zij maken het woord uit Openbaring 7 zichtbaar, dat zegt dat God Zich een gemeente vergadert "uit alle natie, en geslachten, en volken en talen."

Cijfers

De aanwezigheid van asielzoekers in ons land is een gegeven

waar intussen bijna niemand meer omheen kan. In 1998 kwamen 45.217 asielzoekers naar Nederland. Vorig jaar vroegen 39.300 mensen in ons land asiel aan. De cijfers zijn grillig. Vluchtelingenstromen laten zich nu eenmaal niet vangen in zorgvuldig opgestelde prognoses. Wie zal zeggen hoeveel dit jaar in ons land een veilig onderkomen zullen zoeken, op de vlucht voor honger, armoede, discriminatie, geloofsvervolging, oorlog? Eén ding is zeker: de tijd dat vluchtelingen in Nederland aankloppen, op zoek naar een plek waar ze in vrede en vrijheid kunnen wonen en leven, is voorlopig nog niet voorbij.

Vroeg of laat krijgt elke stad, elk dorp ermee te maken. Zomaar kun je een vluchteling tegen het lijf lopen, bij de bushalte, op straat, in de rij voor de kassa van de Hema. En ook in de kerk! Steeds meer kerken zijn de afgelopen jaren betrokken geraakt bij contacten met bewoners van asielzoekerscentra. Soms zijn het gelovigen die in hun eigen land trouw met een kerkelijke gemeente meeleefden en hier – vanzelfsprekend – broeders en zusters zoeken met wie ze samen naar het Woord van God kunnen luisteren, kunnen zingen en bidden. Soms zijn het mensen die hier voor het eerst, om wat voor reden dan ook, een kerk bezoeken. Vele mogelijkheden doen zich voor om het Woord van God te delen met mensen uit alle hoeken van de aarde.

De afgelopen jaren is een bezinning op gang gekomen over diverse aspecten die met het the-

ma kerk en asielzoekers te maken hebben. Wat zegt de Bijbel over gastvrijheid ten opzichte van vreemdelingen? Wat kunnen we als missionaire en diaconale gemeente voor hen betekenen? Waar liggen de grenzen van onze mogelijkheden? Belangrijke vragen, die onder andere aan de orde kwamen in het themanummer "Vluchteling en gemeente" dat De Reformatie vorig jaar maart uitbracht. Een nummer vol bezinnende artikelen, die vragen om een praktische toepassing in het kerkelijke leven.

Kerken

De Gereformeerde Kerk van Harderwijk is een van de inmiddels vele gemeenten die het voorrecht hebben dat een groot asielzoekerscentrum in de omgeving gevestigd werd. In 1991 kreeg een bungalowpark in Zeebolde, net buiten de gemeentegrens van Harderwijk, de bestemming van asielzoekerscentrum. De eerste jaren was het een opvangcentrum (OC), waar asielzoekers in het begin van hun procedure meestal enkele maanden verbleven. Na een paar jaar werd het een asielzoekerscentrum (AZC), waarvan de bewoners al wat langer in Nederland zijn. Soms verblijven ze er jaren, in afwachting van de beslissing over hun asielaanvraag.

Gedurende die jaren zijn er steeds contacten geweest tussen asielzoekers en diverse kerken uit de omgeving. In een interkerkelijke diaconale werkgroep, waarin tien gemeenten vertegenwoordigd zijn, worden zaken op

elkaar afgestemd. Via deze **werkgroep** is er formeel overleg met een daarvoor aangewezen coördinator op het AZC. Ook in de Gereformeerde Kerk van Harderwijk mogen we wekelijks mensen van verschillende nationaliteiten welkom heten in de zondagse erediensten. Verder wordt er bijbelstudie met asielzoekers gedaan en zijn er gastgezinnen die regelmatig contact met een of meer bewoners van het AZC hebben.

Eind 1993 kwam ik vanuit de kerk met de boeiende wereld van asielzoekers in aanraking en begon ik aan mijn 'wereldreis'. Het komende jaar hoop ik daarvan verslag te doen. Vanaf dit nummer zullen er iedere veertien dagen in de rubriek "Uit alle volken" impressies van ontmoetingen met asielzoekers worden geplaatst. Ze willen een beeld geven van de veelzijdige contacten die er waren en voor een deel nog steeds zijn, en bieden een praktisch handvat om, voor het eerst of opnieuw, het contact met "de vreemdeling die in onze poorten is" aan te gaan.

Vooraf bedank ik graag alle vluchtelingen die, onder een andere dan hun eigen naam, in deze impressies een plaats zullen krijgen. Wet is waardevol een eindje met hen op weg te kunnen gaan.

W. M. Bakker is lid van de Gereformeerde Kerk te Harderwijk. Ook is hij voorzitter van een interkerkelijke diaconale werkgroep waarin tien kerken participeren rondom het AZC Zeewolde.

GEEN TAXI

Jaser zucht een paar keer diep. Valt de preek hem te lang? Of houden heel andere dingen hem bezig dan de woorden van de dominee, die op een A-4tje in het Engels voor hem zijn samengevat? "Wij kunnen soms leven met het idee dat we het de Heere naar de zin moeten maken, door ons geloof of gedrag, en dat Wij tevreden met ons is, als we 'voldoende' scoren", zegt de voorganger. Filippensen 3 vers 7 is de tekst en de predikant heeft een boodschap die niet verschilt voor Nederlandse burgers en ontheemde vluchtelingen.

"Beslissend is niet hoe wij de buitenkant van ons leven eruit laten zien, maar of ons hart voor de Heere is," Het zijn woorden die Jaser niet bereiken. Wat onwennig heb ik hem die ochtend bij het asielzoekerscentrum, een kilometer of zeven van de kerk, begroet. Een handdruk, een vriendelijke lach. Precies op tijd was de 28-jarige Irakees in spijkerpak naar de parkeerplaats gekomen, waar elke zondagochtend een paar gemeenteleden met auto's staan te wachten. Op zijn zwarte t-shirt hing aan een kettinkje een goudkleurig kruisteken. Samen met twee vrienden was hij ingestapt. Op weg naar de kerk voelde ik me even een taxi-chauffeur, hoewel er in mijn auto geen teller tikte en de passagiers bij het uitstappen niet hoefden af te rekenen. Omdat het niet te hopen was dat deze mannen een zelfde gevoel aan de rit zouden overhouden, stamelde ik iets over de locaties die we passeerden. Stadhuis, ziekenhuis, winkelcentrum. In eenvoudig Engels, onhandig aangevuld met wat gebaren, kwam er iets op gang wat je bijna een gesprek zou kunnen noemen. Ze waren al vaker in de kerk geweest, bevestigden ze even later. Van

huisuit waren ze rooms-katholiek, maar bidden kun je overal, was hun gedachte. Daarom schroomden ze niet opnieuw naar onze protestantse kerk te komen en bij het binnengaan van het voor hen ongewoon sobere gebouw naar gewoonte een kruisje te slaan. Gezamenlijk namen we plaats en zochten de schriftgedeelten vast op. De psalmen kunnen ze vanuit een Engels kerkboek meezingen, maar de melodieën blijken voor 'mijn' gasten geheel onbekend. Ook de inhoud van de dienst lijkt hen voor een groot deel te ontgaan. Jaser staart wat voor zich uit. Hij wekt de indruk dat zijn gedachten in een andere wereld, ver buiten het kerkgebouw, gevangen zijn. Bij het "amen" van de preek keert hij terug. Ik help hem de volgende psalm op te zoeken. Hij probeert het zingen te volgen.

Na de dienst blijkt de taal ineens veel minder een barrière om echt met elkaar in contact te komen. Bij koffie, thee, limonade en koek wisselen gemeenteleden en asielzoekers van gedachten. Over landen, plaatsen en kerken. Over asielprocedures. Over rust die het vertrouwen op God geeft, hoeveel er in een mensenleven ook onzeker mag lijken. Als de koffiepot leeg is, trekken de gasten hun jassen aan. De terugreis is voorbij, voordat we er erg in hebben. "Kom mee naar onze bungalow", klinkt het uitnodigend. Ik stel het uit tot later in de week. Als ik Jaser met een nadrukkelijk "See you!" hoor vertrekken, besef ik dat hij op mijn komst rekent. Ik draai de auto de parkeerplaats van het asielzoekerscentrum af. Het is gelukkig tóch geen taxi, die aan het eind van de ochtend terugkeert naar de stad.

'IK ZING VOOR DE HEER EN IK PRIJS ZIJN GEZAG'

lied van de week

Het eerste lied dat we in de Bijbel tegenkomen is het lied van Mozes aan de Schelfzee (Ex. 15). Farao's wagen, paarden en ruiters zijn ten onder gegaan en aan de overkant van de Jordaan zingt Mozes een lied en danst het volk. Een fantastisch toneel moet het zijn geweest: intense vreugde, een jubelend lied vol aanbidding en verkondiging: Zingt den Here, want Hij is hoog verheven; het paard en zijn ruiters stortte Hij in zee. Het lied voor zondag 2 april a.s. is een grootse weergave van dit oude lied: 'Ik zing voor de Heer en ik prijs zijn gezag; het komt aan de dag./ Zijn hand is verheven, zijn hand die bevrijdt,/ zijn hand die zijn volk heeft geleid.' De tekst is van Jan Wit; de melodie van Adriaan C. Schuurman.

Vorm en inhoud

'Ik zing voor de Heer en ik prijs zijn gezag' **verscheen** voor het eerst in Ministeriale, een bundel liederen van Jan Wit die verscheen in 1966. Het droeg de titel 'Schelfzeelied'.

Gelijk bij het zien van de gedrukte tekst en melodie valt op dat het hier om een 'stevig' lied gaat: lange regels, lange strofen, niet iets wat je in één oogopslag overziet. In het Compendium licht Wit dat toe: 'Het (lied van Mozes) heeft in de Hebreeuwse tekst een grote bewogenheid en beweeglijkheid, terwijl men uit de combinatie van Exodus 15:1 met vers 21 van hetzelfde hoofdstuk tot de conclusie moet komen dat het als beurtzang en in elk geval als ref-

reinlied gezongen is. Om al dit geweld in een gemeentelied weer te geven leken mij de gangbare strofevormen van het klassieke kerklied nauwelijks bruikbaar. Ik koos daarom een brede regel en een lange strofe met aan het slot twee refreinregels. Om de beweeglijkheid te suggereren dient niet alleen het driedelige tekstmetrum maar ook de invoering van enkele kortere regels tussen alle lange en aan het dot'. Wit geeft in het Compendium ook aan hoe hij de bijbeltekst heeft verwerkt: 'De gegevens van de grondtekst zijn niet op de voet gevolgd, maar in het algemeen kan men zeggen dat strofe 1 een weergave is van Exodus 15:1 en 2; strofe 2 van vers 3-5 (vers 6-10 zijn niet als zodanig berijmd, al komen enkele noties over de andere strofen verdeeld voor); strofe 3 van vers 11-13; strofe 4 een zeer vrije parafrase van vers 14-16 en strofe 5, in aansluiting bij het slotvers, een nieuwtestamentische conclusie weergeeft'.

Doop

Met strofe 5 zijn we bij een opvallend element van dit lied gekomen. De 'nieuwtestamentische conclusie' waar Wit het in het bovenstaande citaat over heeft, luidt: 'Ik zing voor de Heer. Hij is Koning voor goed/ en dwars door de vloed/ geleidt Hij de zijnen. Zijn goddelijk spoor/ gaat zelfs in de zee niet teloor:/ de zee van zijn toorn die de zonden verzwelgt,/ het water en bloed dat de zonden uitdelgt.' Hier wordt zonder meer verwe-

zen naar de doop.

De verbintenis van de doop met de doortocht door de Schelfzee is niet nieuw. Bij iedere doopsbediening worden we erop gewezen als we de volgende woorden horen: 'U bent het die de hardnekkige Farao met al zijn volk in de Rode Zee deed verdrinken. Maar uw volk Israël hebt U daar droogvoets door geleid, waardoor U toen reeds de doop hebt aangeduid' Deze woorden, uit het doopformulier, verwijzen naar de relatie die er vanouds gelegd is tussen de doortocht door de Rode Zee en de doop². Het is in dit verband boeiend om eens naar het gebruik van het lied van Mozes in de geschiedenis te kijken.

Het lied van Mozes in de geschiedenis

In de Nederlandse protestantse traditie kennen we het lied van Mozes bijna alleen als gelezen of gesproken tekst. Kinderen gaan ons nog wel eens voor in het zingen van 'De koning van Egypteland'³ maar voor de rest heeft de kerk van de Reformatie met dit lied niet zoveel gedaan. Oudtijds was dat anders, De oudtestamentische cantica waartoe dit lied wordt gerekend, werden gezongen in de synagoge, en wanneer ze christologisch geïnterpreteerd konden worden, bleven ze in de vroegchristelijke kerk gehandhaafd.⁴ Ten aanzien van het lied van Mozes vinden we in de bijbel daarvoor ook een aanwijzing, namelijk in Openb. 15, 3. Daar staat namelijk: 'en zij zingen het lied van Mozes, de knecht Gods,

6 Ik zing voor de Heer en ik prijs zijn gezag

naar Exodus 15:1-18

Adriaan Cornelis Schuurman

1 Ik zing voor de Heer en ik prijs zijn ge-zag;

het komt aan de dag.

Zijnhand is ver-he-ven, zijnhand die be-vrijdt,

zijnhand die zijn volk heeft ge-leid.

De God on-zer vaad-ren wordt heerlijk be-kend.

Wij prij-zen zijn naam in zijn hei-li-ge tent.

Hij heeft ons ver-lost en Hij ging met ons mee

en wie ons ver-volg-den wierp Hij in de zee

met vlie-gen-de vaan-dels en blin-ken-de zwaarden,
met wa-gens en paar-den.

2 De Heer is een krijgsman, Hij trekt voor ons uit
en machtig verluidd
de roemrijke klank van zijn naam over ons:
de Here, de God des verbonds!
Hij heeft ons bevrijd, uit het diensthuis vandaan,
Hij heeft ons geleid op een veilige baan.
De wateren weken en stonden gedwee,
de vijand verzonk als een steen in de zee
met vliegende vaandels en blinkende zwaarden,
met wagens en paarden.

3 Wie is er, o Here, ter wereld als Gij?

Wie komt U nabij
in heilige luister, in reddende ~~macht~~
die-wondren tot stand heeft gebracht?
Wij moeten U loven ~~met~~ hart en met mond,
want Gij zult ons brengen naar heilige grond.
Uw liefde bereidt ons een veilig gebied.
Uw dreigende vinger verwijst naar her niet
de vliegende vaandels ~~m~~ blinkende zwaarden,
de wagens en paarden.

4 De volken der aarde gaan eindelijk verstaan wat Gij hebt gedaan.

Hun leiders die bouwen op list en geweld
verstommen en zwijgen ontsteld.
Totdat Gij uw volk dat Gij zelve formeert,
totdat Gij het volk dat tot U zich bekeert
het land van belofte hebt binnengebracht,
vergaan door het diepe geheim van de macht
de vliegende vaandels ~~m~~ blinkende zwaarden,
de wagens en paarden.

5 Ik zing voor de Heer. Hij is Koning voorgoed en dwars door de vloed geleidt Hij de zijnen. Zijn goddelijk spoor gaat zelfs in de zee niet teloor: de zee van zijn toorn die de zonden verzwelgt; het water en bloed dat de zonden uitdelgt. Zo gaat het van doodszeë naar levensjordaen, en zingende moeten het water in gaan met slaafse ellende en vorstlijke waarde de mensen der aarde.

Jan Wit (1914-1980)

en het lied van het Lam...'. Uit oudchristelijke liturgische geschriften blijkt dat Ex. 15 vooral functioneerde in de Paas-tijd, bijvoorbeeld op Stille zaterdag, in de paasnachtdienst of op verschillende zondagen in de paastijd.' En daarmee komen we opnieuw bij de doop terecht, want juist in de paasnachtdienst vond de doop van de zogenaamde catechumenen plaats. De relatie tussen doop en Pasen, namelijk de overwinning van Christus over dood en zonde, wordt geïllustreerd door het feit dat bij beide feesten de geschiedenis van de doortocht door de Rode Zee wordt gelezen. Ook al vindt de doop al lang niet meer in de paasnacht plaats, in navolging

van het gebed voor de doop, kan lied 6 nog altijd bij de doop gezongen worden, als een loflied op Christus die ons uit de dood in het leven voert.

Melodie

De melodie van lied 6 is geschreven door Adriaan C. Schuurman, een van de belangrijkste kerkmusici uit de 20ste eeuw. Hij schreef bij de tekst van Jan Wit een magnifieke melodie, even groots van beweging als de taal van Wit. Schuurman zelf introduceerde het lied eens met de woorden: 'Het heeft iets groots, iets extatisch en ik stel me voor dat we dat ook allemaal zo dadelijk bereiken, dat we een beetje

boven ons zelf uitzingen, alsof wij er bij geweest zijn, alsof het ons overkomen is'.⁶ Wet, dat extatische, dat boven jezelf uitzingen, is met deze combinatie van tekst en melodie inderdaad het geval. Daarom is het beslist de moeite waard om de tijd te nemen die het aanleren van deze melodie vraagt. Ze is niet gemakkelijk, maar tegelijk wel aansprekend en goed in het gehoor liggend. In de melodie vallen een aantal zaken op:

- r. 1 t/m r. 4 horen bij elkaar. R.1 en 3 zijn gelijk, r. 4 is een uitbreiding is van r. 2 en de beide regels eindigen op een opvallend lange noot (die ook het beste 'werkt' als hij zijn

- volle lengte **krijgt** ademhalen is toegestaan...).
- De regels 5 t/m 10 bestaat steeds uit twee regelparen, maar die lopen in een beweging in elkaar door, want tussen de regels zijn geen rusten.
 - De melodie heeft een ruime omvang (hes-es'). Ze begint hoog, daalt gelijk af en stijgt opnieuw (r. 1 en 2). Dal stijgen en dalen kenmerkt de melodie, het is een voortdurende golfbeweging. In de twee laatste regels worden zowel het hoogste en het laagste punt van de melodie bereikt: 'met vlie-gen-de vaandels en blinkende zwaarden, met wagens en paarden'. Het zijn twee prachtige regels, niet alleen door die omvang, maar ook door de beweging: over het geheel een dalende melodielijn, mei tweemaal een sprong omhoog (met vlie-gen-de vaandels en blinkende...), het afdalen in de diepte ('met wagens en paarden') en de lange noten aan het slot ('paarden').

De melodie vraagt om een beweging vanuit de drietelsnoot, dus niet al te langzaam. Tegelijk vraagt ze om een uitbundige beweging en een dito orgelbegeleiding (maar dat laatste alleen, als men de melodie beheerst, want bij het aanleren leidt dat af).

¹ Deze passage is afkomstig uit het gebed voor de **doop** (het zogenaamde 'zondvloedgebed', naar de beginregel: 'Gij, die naar uw streng oordeel de ongelovigen en onboetvaardige wereld met de zondvloed gestraft hebt...'). Ouk Luthers Taufbüchlein (1523.1526) is een dergelijke passage opgenomen.

² Zie o.a. C. Trimp, De gemeente en haar liturgie. Kampen 1983, 179.

³ Het lied van Mozes en Mirjam, tekst: Herman Romer, muziek: Wim ter Burg. In: Alles wordt nieuw dl. 1 Nijkerk 1966.

⁴ Behalve Ex. 15, zijn dat Deut. 32, 1-43, 1 Sam. 2, 1-10 (de lofzang van Hanna), Hab. 3, 1-19, Jes. 26, 9-21, Jona 2, 3-10, Jes. 38 (het gebed van Hizkia) en uit de apocriefe hoeken Dan. 3 (26-45 Gebed van Azarja; 52-90 Lofzang van de drie mannen) en Mannasre's lied. Zie E. Werner, The sacred bridge 139-142.

⁵ Een bijzonder gebruik van de oudtestamentische cantica is te vinden in de Oosters-orthodoxe kerk. Daar dienden negen cantica (namelijk de lofzang van Maria en de in noot 2 genoemde cantica uitgezonderd het gebed van Hizkia en het lied van Manasse) als voorbeeld voor de liederen die in de kerk gezongen mochten worden. Een dergelijk lied is te vinden in lied 201 uit het Liedboek, 'O dag van de verrijzenis'; het is geschreven volgens het voorbeeld van het lied van Mozes bij de Schelfzee: 'Dag dat Christus is verrezen. dag van zaligheid. Pasen des Heren. Pasen! Hij leidt ten leven uit de dood, van de aarde hemelwaarts. Hij, Christus, God zelf. Ic idt ons door het water heen. Wij bezingen zijn zegepraal'

⁶ Deze woorden sprak Schuurman op de Liedboekdag 1981 in de Oude Kerk te Amsterdam, waar hij met alle aanwezigen lied 6 instudeerde. De prachtige manier waarop hij dat doet is te horen op de cd Zingt voor de Heer een nieuw gezang. 25 jaar Liedboek voor de kerken. SBC-98262

A. de Heer-de Jong is musicus en publicist (kerk)muziek en liturgie. Zij woont te Amersfoort.

Kopiëren van dit artikel is toegestaan, maar een uitsluitend kopiëren van het lied is niet geoorloofd.

Persbericht

Se LUSTRUM BUREAU EDAH - 15 april 2000

Pastorale hulpverlening rond seksuele identiteit.

Amsterdam - Bureau EDAH, onderdeel van de Vereniging Tot Heil des Volks, viert 15 april a.s. **zijn** vijfde lusirum. In april 1975 begon Johan van de Sluis met hulpverlening aan mensen die worstelen rond de seksuele identiteit, zoals homoseksualiteit, pedofilie en transseksualiteit. De jubileumdag wordt gevierd in de Christelijke Hogeschool in Ede. Het thema van de dag luidt 'Anders dan Anders'. Het programma heeft een feestelijk karakter, omdat er een nieuwe huisstijl, een website en een nieuw boek over het werk gepresenteerd zullen worden. Sprekers op deze dag zijn Martin Hallet (GB) en ds. Hans Schouten. Martin Hallet is directeur van True Freedom Trust, een zusterorganisatie van bureau EDAH in Engeland. Ds. Hans Schouten is gereformeerd predikant en woont in Baambrugge. Hij is met name bekend van discussieprogramma's van de Evangelische Omroep over het christelijk geloof. Deelname aan de jubileumdag is mogelijk door aanmelding bij het Centraal Bureau van de Ver. Tot Heil des Volks, telnr. 020-6246151, de toegang bedraagt f 25,- (incl. lunch en boek).

Het werk van bureau EDAH bestaat voornamelijk uit individuele gesprekken met hulpvragers. Daarnaast functioneren er verschillende gespreksgroepen, waaronder partnergroepen. Bureau EDAH neemt actief deel aan Exodus, een internationaal verband van organisaties die zich bezighouden met vragen betreffende seksuele identiteit.

Bert Godschalk schreef in het **Centraal Weekblad** van 28 januari over de verschrompeling van het geestelijk leven in een wereld van hoogconjunctuur:

"Waar gaat het op dit moment nog om? Alle idealen zijn toch al bereikt? We hebben van alles te veel." Aldus *Youp van 't Hek* in zijn oudejaarsconferentie **Wond vol tanden**. Jammer dat hij zoveel schuttingtaal en vloekwoorden nodig heeft, want ondertussen zegt hij rake dingen. Eigenlijk weten we niet zo goed raad meer met onze situatie. Wat moet je je kinderen nu nog geven, als hun kasten uitpuilen van het speelgoed?

We kennen al jaren geen laagconjunctuur meer. Het kabinet verkeert permanent in een overwinningsroes door de overschotten op de begroting. We kunnen op de meest comfortabele manier alle plekken van de aardbol bereiken. Iets waar onze ouders alleen maar van konden dromen. Een licht gevoel van *gène* en *ongemak* begint zich langzaam te verspreiden. Nog nooit waren zoveel mensen lid van goede doelen-organisaties als het WNF, Natuurmonumenten en Greenpeace. En toch blijft het gevoel van onbehagen knagen. Is dit nu alles?

Expansie in de lengte?

Met expansie is het afgelopen eeuw veel bereikt op het terrein van welstand, comfort, mobiliteit, techniek en wetenschap. Het diende steeds het ene doel: geluk voor iedereen. De vraag is of de expansie de komende eeuw onbegrensd door moet gaan in de LENGTE: nog meer tv-kanalen, nog meer informatie, sensatie en vermaak. Nog meer producten op maat: van vijftig soorten pindakaas tot kinderen

op maat. De vraag is of de inspanning hiervoor onze samenleving een meerwaarde zal geven. Of juist een gevoel van gekte en vervreemding.

"Zijn we niet een beetje doorgesloten?" zeggen mensen als Youp van 't Hek met vele anderen. Waar is de menselijke maat gebleven? Zijn we niet gevangen geworden van ons lineaire denken, van meer is beter? De filosoof Bergson waarschuwt de westerse samenleving voor uitholling van binnenuit: implosiegevaar! **Nog meer welvaart geeft geen geluk, vervulling of inhoud aan het leven.** Integendeel: het verstoort het juist.

Expansie in de 'breedte'?

Of zullen we onze expansie juist gaan zoeken in de BREEDTE: het exporteren van onze welvaart over de grens naar achtergestelde landen. Dit kan op traditionele manier, door een forse verhoging van het budget voor ontwikkelingssamenwerking. Het getuigt van meer menselijke waarde en respect om landen juist een hengel te bieden in plaats van een vis.

Geef arme boeren grond tegen leenbare tarieven, zoals Oikocredit doet. Geef dorpsvrouwen laagrente krediet om zelf een handeltje te beginnen. Geld is er toch genoeg in de westerse wereld! Geef derdewereldlanden bovenal vrije toegang tot onze markten, onze kennis- en informatiecentra. Maar juist daar zit onze angst. We wanen ons veilig achter onze hoge tariefmuren. Maar het fort Europa zou wel eens ons eigen graf kunnen worden. Waarom zou je eerst moeten wachten tot miljoenen ontrenten hun deel komen halen? **De tweedeling de wereld zal toch een keer rechtgetrokken moeten worden.**

meegelezen

Expansie in de diepte!

Een derde weg is expansie in de DIEPTE. Zal de westerse mens het gaan zoeken in expansie van innerlijkheid? In het ontdekken van de verkommerde ziel, die al zo lang is veronachtzaamd. In de ontdekking dat onze kinderen zielen zijn die gevoed moeten worden met **aandacht, bewustwording en houvast**. In de ontdekking van betaald werk wel een gevuld leven geeft, maar niet automatisch een vervuld leven. Dat we van bijna alles de prijs weten, maar van niets meer de waarde. Dat we onze pionnen zetten op **'hebben'** in zo kort mogelijke tijd en vergeten waren dat onze ziel betrokken is op iemand zijn in de eeuwigheid.

We stellen hoge eisen aan ons bestaan: carrière, eigen huis, kinderen, sociale contacten en nog tijd voor sport, hobby en cursussen. De leefdruk stijgt angstwekkend. Maar onze ziel vraagt alleen om te doen waarvoor je geboren bent. Dat geeft een diepe voldoening. Want welke andere vraag zou je jezelf moeten stellen op je sterfbed? Bij steeds meer bedrijven en instellingen is men ook op zoek naar **bezieling**, naar de beslissende succesfactor. Het zou wel eens de mooiste uitdaging kunnen betekenen voor de kerk aan het begin van de 21ste eeuw: hoe gaan we om met onze ziel?

Leven we nog in het verbond?

Láng geleden schreef de Zeeuwse hoofdonderwijzer A. Janse een

bock Leven in het verbond. Het verbond zag hij als het kader waarin ons leven stond. Een leven onder bijzondere bemoeienissen van God, die zijn Naam verbindt aan ons leven. Beseffen wij dat vandaag nog steeds zo? Ds **W. van der Schee** heeft daarover zijn vragen. In ***Bij de Tijd van*** februari signaleert hij een verval van het spreken over het verbond. En hij denkt dat daarmee ook de grip op het geheel van de bijbel is weggeval-
len. Een opmerkelijk geluid:

De bijbel, dat enorme, veelomvattende geheel van zesenzeestig verschillende boeken, geschreven binnen een tijdsverloop van een duizend jaar - valt daar op de een of andere manier grip op te krijgen? Kunnen we een grote lijn in de bijbel ontdekken, die ons houvast geeft, zodat we de verhalen en teksten kunnen plaatsen en iets van hun eigenheid begrijpen?

Nog niet zo lang geleden werden deze vragen in gereformeerde kerken over het algemeen met een zelfbewust 'ja' beantwoord. De bijbelse geschiedenis had structuur, en wel de ***structuur van een verbondsgeschiedenis tussen God en mensen.*** Die verbondsgeschiedenis was dan weer verdeeld in een werkverbond in het paradijs en vervolgens een genadeverbond in twee bedrijven: dat van het oude en dat van het nieuwe verbond.

Vandaag de dag zou ik niet weten hoe deze vragen beantwoord zouden worden. Op de een of andere manier heeft het spreken over het verbond in de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt de laatste decennia in hoog tempo ***krediet verloren.*** En het heeft er veel van weg dat mét het verval van het spreken over het verbond ook de grip op het geheel van de bijbel is weggevallen. De bijbel is ook voor

veel gereformeerden uit elkaar gevallen tot een bundel verhalen waar je al dan niet iets aan hebt voor je geloof.

Dat is geen onschuldige constatering. ***Zonder een structuurbegrip als het verbond verliest het gereformeerde denken zijn ruggraat, zijn karakter, zijn karakter.*** Allerlei amerikanismen en behoefte bevredigende boekjes nemen de leiding over: ad hoc oplossingen met een grote ***aai-baarheidsfactor.*** Maar tegelijk zien we een diepe onzekerheid opduiken over kinder- en volwassenendoop en verloopt een discussie over de verhouding van sabbat en zondag in machteloosheid. De voorbeelden zijn te vermenigvuldigen.² We lijken de theologische 'tools' te missen om een eigen antwoord op allerlei vragen te vinden.

Daar moeten we dus maar weer eens naar op zoek gaan, lijkt me.

In de eerste voetnoot stelt ds. Van der Schee:

Die ontwikkeling in de GKV is snel en nogal ongrijpbaar gegaan. Het heeft er wat van weg dat onbedoeld publicaties van C. Trimp er een rol in gespeeld hebben. Trimp heeft op een gegeven moment het begrip verbond opnieuw gemunt in heel algemene zin: '...verbond is een levende, persoonlijke relatie, waarin de liefde en genade van God aan het licht komen' (***Klank en Weerklank. Door prediking tor geloofservaring,*** Barneveld (De Vuurbaak) 1989, p.33). De speciale ***belofte-eis-verhouding,*** die eerder juist het eigene van het verbond uitmaakte, wordt in hetzelfde boekje diepgaand geproblematiseerd (hoofdstuk 3). Voor wat Trimp overhoudt is het begrip verbond in feite overbodig. Het lijkt erop dat predikers en luisteraars daar consequenties aan hebben verbonden.

uit de kerken

Ede Noord

De afgelopen tien jaren heeft de Gereformeerde Kerk te Ede zich verheugd in een groei van de gemeente. Uit pastorale overwegingen is in 1993 besloten de gemeente in eerste instantie op te delen in twee secties. In de loop van de jaren zijn deze secties steeds zelfstandiger gaan functioneren. Uiteindelijk is in 1998 besloten tot de uitvoering van de definitieve splitsing in twee zelfstandige gemeente, te weten Ede Noord en Ede Zuid. Op 9 december 1999 heeft de classis Arnhem ingestemd met het voorstel tot splitsing. In de kerkenraadsvergadering van 21 februari 2000 heeft de kerkenraad de Akte van Splitsing getekend, waarmee de splitsing een feit is geworden.

De gereformeerde Kerk te Ede is nu als volgt opgesplitst:

Gereformeerde Kerk Ede Noord
Predikant: vacature (ds. M.H. Oosterhuis te Hattem heeft het beroep aangenomen). Scriba: W.A.G. Janssens, Herenhof 34, 6715 AS Ede, telefoon 0318-624541. Postadres: Postbus 8124, 6710 AC Ede. Kerkgebouw: Ontmoetingskerk, Proosdijweg 20, Ede, telefoon 0318-620186.

Gereformeerde Kerk Ede Zuid
Predikant: ds. J. Wesseling, Mac Arthurdreef 2, 6716 CB Ede, telefoon 0318-636944. Scriba: A.E. Kalkwiek, Dubçeksingel 47, 6716 RC Ede, telefoon 0318-643824. Postadres: Postbus 8215, 6710 AE Ede. Kerkgebouw: Ontmoetingskerk, Proosdijweg 20, Ede, telefoon 0318-620186.